

Održivo upravljanje turističkim resursima u destinaciji Cres

Benić, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:489466>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij

IVA BENIĆ

Održivo upravljanje turističkim resursima u destinaciji Cres
Sustainable Management of Tourist Resources in the destination
Cres

Diplomski rad

Opatija, 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Diplomski sveučilišni studij
Održivi razvoj turizma, online

Održivo upravljanje turističkim resursima u destinaciji Cres
Sustainable Management of Tourist Resources in the destination
Cres

Diplomski rad

Kolegij:	Održivo upravljanje turističkim resursima	Student:	Iva BENIĆ
Mentor:	Prof. dr. sc. Zrinka ZADEL	Matični broj:	3707/22

Opatija, kolovoz 2024.

SVEUČILIŠTE U RIJECI UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG DIPLOMSKOG RADA

IVA BENIĆ

(ime i prezime studenta)

ds3707

(matični broj studenta)

ODRŽIVO UPRAVLJANJE TURISTIČKIM RESURSIMA U DESTINACIJI CRES
(naslov rada)

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor diplomskog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa diplomskim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog diplomskog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, 2024.

Iva Benić

Potpis studenta

Sažetak

Turizam se u Hrvatskoj razvija vrlo velikom brzinom i sa sobom donosi mnoge mogućnosti poput otvaranja novih radnih mjesta, razvoja kompletne infrastrukture destinacije te ekonomski rast same destinacije. No, treba uzeti u obzir i da turizam za sobom ostavlja i velike negativne posljedice. Najčešće predispozicije za razvoj turizma određene destinacije su upravo njezine prirodne ljepote, odnosno, prirodni resursi. U ovom diplomskom radu istraživati će se destinacija, odnosno grad Cres, sa svojih dvadeset i šest otočnih naselja. Glavni cilj istraživanja provedenog na primjeru destinacije Cres je analizirati sam otok Cres u pogledima održivosti, odnosno ustanoviti upravlja li se turističkim resursima na održiv način kako bi se u budućnosti Cres nastavio kontinuirano razvijati. Glavni prihodi na otoku Cresu dolaze od turizma, no na otoku nije sve podređeno turizmu dok se daljnji razvoj očituje u dokumentu, odnosno planu razvoja cresko – lošinjskog otočja do 2027. godine. U planu razvoja, ostvarenju vizije pridonijelo bi razvijeno otočje s održivim gospodarstvom i poželjnim okruženjem za rad, pametno i zeleno otočje te kvaliteta života lokalnog stanovništva, osobito za djecu i mlade jer su oni budućnost otoka. Zaključno s navedenim, daljnji razvitak održivog razvoja otoka Cresa očituje se u sve većem angažmanu lokalnog stanovništva sudjelovanjem u donošenju strateških planova koji su usredotočeni na upravljanje turističkim resursima na održiv način. Održivim turističkim razvojem otoka smatra se spajanje turista sa tradicijom otoka, uz uravnoteženo korištenje turističkih resursa da bi zadovoljili gospodarski i društveni rast.

Ključne riječi: prirodni resursi; održivost; plan razvoja; lokalno stanovništvo.

Summary

Tourism in Croatia is developing at a very high speed and brings with it many opportunities such as the creation of new jobs, the development of the complete infrastructure of the destination and the economic growth of the destination itself. However, it should also be considered that tourism leaves behind negative consequences. The most common prepositions for the development of tourism of a certain destination are precisely in its natural beauty and natural resources. This thesis will explore the destination, namely the city of Cres, with its twenty-six island settlements. The main goal of the research carried out on the example of the destination Cres is to analyze the island of Cres itself in terms of sustainability, that is, to establish whether tourist resources are managed in a sustainable way so that Cres continues to develop continuously in the future. The main income on the island Cres comes from tourism, but not everything on the island is subordinated to tourism, while further development is reflected in the document, that is, the development plan for the Cres - Lošinj archipelago until 2027. In the development plan, a vision for developed island is in sustainable economy and a desirable working environment, a smart and green island and the quality of life of the local population, especially for children and young people, because they are the future of the island. In conclusion, the further development of the sustainable development of the island of Cres is manifested in the increasing engagement of the local population by participating in the adoption of strategic plans that are focused on the management of tourist resources in a sustainable manner. The sustainable tourism development of the island is considered to be a connection between the tourist and tradition of island, with balanced use of tourist resources so of tourists with locals and their traditional culture, with optimal utilization of tourist resources, with satisfied economic and social growth.

Keywords: natural resources; sustainability; development plan; locals.

Sadržaj

1.	Uvod	1
1.1.	Problem i predmet istraživanja	1
1.2.	Znanstvene hipoteze	1
1.3.	Svrha i ciljevi istraživanja	2
1.4.	Metode istraživanja	2
1.5.	Struktura rada	3
2.	Održivi razvoj u turizmu	4
2.1.	Glavna obilježja održivog razvoja	5
2.1.1.	Načela održivog razvoja	7
2.2.	Održivi razvoj u strateškim dokumentima	8
3.	Temeljne odrednice turističkih resursa i atrakcija	11
3.1.	Turistički resursi	11
3.2.	Turističke atrakcije	13
4.	Turizam otoka Cresa	15
4.1.	Destinacija grad Cres s naseljima	15
4.2.	Turistički resursi otoka Cresa	17
5.	Analiza turističkog tržišta otoka Cresa	22
5.1.	Analiza turističke ponude	23
5.1.1.	Analiza smještajnih kapaciteta	26
5.2.	Analiza turističke potražnje	29
5.2.1.	Analiza ostvarenog turističkog prometa na otoku Cresu	31
6.	Održivo upravljanje turističkim resursima u destinaciji Cres	33
6.1.	Strategije razvoja otoka Cresa	33
6.2.	SWOT analiza	36
6.3.	Selektivni oblici turizma kao potpora održivosti destinacije	40
7.	Empirijsko istraživanje	45

7.1.	Hipoteze i cilj istraživanja	45
7.2.	Sociodemografska obilježja	47
7.3.	Analiza i rezultati istraživanja	49
7.4.	Zaključci istraživanja	56
	Zaključak	58
	Bibliografija	60
	Popis ilustracija	62

1. Uvod

U ovom radu nastoji se pridonijeti poznavanju i razumijevanju upravljanja razvojem turizma kroz održive prakse, nudeći prikaz mogućnosti održivog upravljanja turističkim resursima na primjeru destinacije Cres. Kroz pristup koji razmišlja o budućnosti, ovo istraživanje pridonosi dionicima u stvaranju održivijeg i razvijenijeg turističkog sektora na otoku na način da se osigura dugoročna dobrobit okoliša i lokalnih zajednica. U nastavku su navedeni problem i predmet istraživanja, također i cilj istraživanja te metode i hipoteze korištene u radu.

1.1. Problem i predmet istraživanja

Razvoj turizma znatno djeluje na lokalno stanovništvo, gledajući socioekonomske, kulturne i demografske aspekte. Kao predmet ovog diplomskog rada istražuje se održivo upravljanje turističkim resursima, ponajviše prirodnim resursima u destinaciji Cres. Nastoji se prikazati kakav utjecaj ima turizam na lokalno gospodarstvo, životni standard te tradiciju i kulturu lokalne zajednice. Napravljena je analiza potpunog turističkog tržišta, odnosno ostvareni dolasci i noćenja turista kao i ostvareni promet te smještajni kapaciteti kojima Cres kao turistička destinacija raspolaže. Kao problem ističe se pitanje upravlja li se i na koji način, turističkim resursima u destinaciji Cres kroz održivu praksu.

1.2. Znanstvene hipoteze

Na temelju prethodno iskazanih problema i predmeta istraživanja, za empirijsko istraživanje postavljene su sljedeće hipoteze:

1. Turistički resursi u destinaciji Cres nisu dovoljno valorizirani.
2. Lokalno stanovništvo uključeno je u održivo upravljanje resursima.
3. Održivi turizam destinacije Cres pozitivno utječe na gospodarstvo destinacije.

Hipoteze su zadane kako bi se lakše utvrdili stavovi i zadovoljstvo lokalnog stanovništva sa načinom upravljanja turističkim resursima destinacije Cres. Nakon što je lokalno stanovništvo ispitano putem upitnika, kroz prikupljene rezultate da se zaključiti jesu li hipoteze točne i potvrđuju tvrdnje ili su netočne, odnosno negiraju tvrdnje.

1.3. Svrha i ciljevi istraživanja

Netaknuta priroda, velika biološka raznolikost te prostorni i kulturni identitet čine mnoge komparativne prednosti otoka i mogu se koristiti u daljnjem razvoju otoka Cresa kao turističke destinacije. Cilj ovog rada je istražiti koji su to sve turistički resursi, prirodni i društveni, koji stvaraju održivu turističku ponudu otočne destinacije Cres. Također, na koji način valorizirati i revitalizirati one elemente koji bi pridonijeli daljnjem održivom razvoju otoka. Istovremeno, očuvanje i valorizacija identiteta otoka predstavljaju veliki izazov za malu otočnu zajednicu sa ograničenim financijskim sredstvima. Stoga svrhu ovog rada tvore rezultati koji su potrebni za kreiranje turističke ponude koja će biti održiva u budućnosti.

1.4. Metode istraživanja

S obzirom da se u svrhu ovog pisanja diplomskog rada provodi i istraživanje, pri obradi teme i samog pisanja rada upotrijebljene su sljedeće znanstveno istraživačke metode:

- metoda indukcije i dedukcije
- metoda analize i sinteze
- povijesna metoda
- statistička metoda
- metoda deskripcije
- metoda klasifikacije i generalizacije.

Upitnik će se provesti na uzorku lokalnog stanovništva. Sastoji se od pitanja vezanih za prikupljanje sociodemografskih podataka te od pitanja putem kojih se nastoji prikupiti mišljenje lokalnog stanovništva o pojmu održivosti i održivog razvoja te o održivom upravljanju resursima kojima raspolaže Cres.

U radu je korištena literatura stranih i naših autora, stručne knjige i znanstveni članci te statistički podaci preuzeti sa interneta koji su kasnije analizirani.

1.5. Struktura rada

Struktura ovog diplomskog rada podijeljena je na sedam glavnih dijelova. Prvi dio je, usto uvod, u kojem je prikazan predmet i problem istraživanja, na temelju kojih su uspostavljene hipoteze te ciljevi i svrha istraživanja te metode koje će se koristiti i struktura rada. Drugi dio opisuje održivi razvoj u turizmu, njegova obilježja, načela i spominjanje održivog razvoja u strateškim dokumentima. Zatim su prikazane temeljne odrednice turističkih resursa i atrakcija. U četvrtom poglavlju opisuje se turizam otoka Cresa, detaljno je prikazan grad Cres i okolna naselja te je analiziran broj stanovnika po naseljima te turistički resursi kojima otok raspolaže. Peto poglavlje analizira turističko tržište otoka Cresa, gdje se analizira turistička ponuda i njeni smještajni kapaciteti te turistička potražnja, u sklopu koje su analizirani dolasci i noćenja po tipu smještaja. U sljedećem poglavlju obrađeno je održivo upravljanje turističkim resursima destinacije Cres, analizirane su strategije i planovi za održivo upravljanje, među bitnijima je „Plan razvoja cresko – lošinjskog otočja do 2027. godine”. Zatim kroz SWOT analizu prikazane su snage i slabosti te prednosti i prijetnje u daljnjem održivom upravljanju resursima i nastavku održivosti te je promatran razvoj selektivnih oblika turizma uz pomoć lokalne zajednice kao potpora održivosti destinacije. Posljednji dio bavi se empirijskim istraživanjem, prikazati će se rezultati istraživanja, sociodemografska obilježja ispitanika i zaključci prvotnog istraživanja. Nakon zaključka prikazana je korištena literatura.

2. Održivi razvoj u turizmu

Tokom procesa razumijevanja pojma “održivost” i “održivi razvoj”, osim ekološke ravnoteže povezane uz te termine, u sve većoj količini se izražavala ekonomska sigurnost i socijalna pravednost kao elementi od kojih se sastoji sam pojam održivi razvoj.¹ Zaključno s time, održivi turizam možemo opisati kao potragom za ravnotežom između zadovoljstva turista, potreba lokalne zajednice, zaštita prirodnih, društvenih i kulturnih resursa koji čine destinaciju prepoznatljivom. Povezanost turističke destinacije s okolišem prikazuje održivost i stvara konkurentnost destinacije. Kako bi se takva ravnoteža i ekonomsko blagostanje postiglo, bitna je prisutnost adekvatnog oblika upravljanja i strategija u kojima odnos između prirodnog okoliša i lokalnog društva ima ravnotežu i može biti siguran za budućnost destinacije. Koncept održivog razvoja u turizmu ima glavni fokus na dugoročno održivo upravljanje turističkim resursima, koje se može postići minimiziranjem negativnih djelovanja na postojeći okoliš, zajednicu i kulturu određene destinacije te ima za cilj osigurati ravnotežu između ekonomskih, socijalnih i ekoloških aspekata turizma kako bi se nastavio razvijati na održiviji način. Uz turizam sve češće se vežu rasprave o održivosti i predlažu rješenja za njegovu provedbu. Sve brži rast turizma, promatran kroz duže vrijeme, ukoliko želi opstati i nastaviti se razvijati u destinaciji, on se u sve većoj razini okreće načelima održivosti sa fokusom na okoliš.

Održivi turizam koristi se u praksi u Hrvatskoj kao i u cijelom svijetu, te svakim danom ima sve veći značaj u pogledima daljnjeg razvoja. Sam koncept koristi se kod kreiranja novih te kod oblikovanja postojećih turističkih proizvoda kako bi zadovoljili održivi razvoj. U Hrvatskoj, održivi razvoj ima za cilj uskladiti ekonomski razvoj s očuvanjem okoliša, društvenom pravednošću i sačuvanjem resursa za buduće generacije kao i za sadašnje. Jedna od važnijih koristi od razvoja turizma jest to da, dokle god se pravilno razvija poštivajući koncept održivoga razvoja, turizam može pomoći i osigurati sredstva koja bi pomogla očuvanju prirodnih i kulturnih resursa područja.² Vrlo je bitno da svi dionici, koje čine vlada, nevladine organizacije, lokalne zajednice i turisti djeluju s raznim organizacijama uz isti cilj i da sprovode mjere i inicijative kako bi se održivi razvoj implementirao u cijeloj zemlji.

¹ Črnjar i Črnjar, Menažment održivog razvoja, 79.

² Magaš, Vodeb i Zadel, Menadžment turističke organizacije i destinacije, 98.

2.1. Glavna obilježja održivog razvoja

Izraz, odnosno pojam, “održivi razvoj” ušao je u opću terminologiju u 80-ima kako bi se povezoao razvoj sa zaštitom okoliša. Prvo ozbiljno i znanstveno korištenje održivog razvoja predočeno je u Brundtlandovu izvješću Svjetske komore za okoliš UN-a i predstavljeno je pod temom Naša zajednička budućnost 1987. godine.³ Održivi razvoj se prema Brundtlandovu izvješću tumači poput gospodarskog razvoja koji je usklađen sa zaštitom okoliša, točnije s prirodnim resursima, o kojima sadašnje generacije ovise i od kojih je potrebno da i buduće generacije imaju koristi. Iz dokumenta vidljiva je zaštita potreba svih pojedinaca te se ističe važnost sudjelovanja lokalne zajednice u provedbi svake održive promjene.

Grafikon 1. Tri elementa održivosti

Izvor: izrada autorice

Isprepleteni krugovi predstavljaju tri skupa: okoliš, gospodarstvo i društvo, svo troje čine glavni oslonac pri definiranju održivosti i održivog razvoja. Iz prikazanog zaključujemo da elementi održivosti moraju biti prihvatljivi za okoliš, društveno pravični i izvedivi u

³ Črnjar i Črnjar, Menažment održivog razvoja, 79.

gospodarstvenom smislu. Smatra se da zajednice, tj. društva ne odobravaju naglasak koji se pridodaje ekonomskom rastu, te se okreću socijalnoj pravdi i zaštiti okoliša. Ciljevi se, također pomiču iz bespotrebne potrage za značenjem na razumijevanje često različitih i suprotstavljenih perspektiva održivosti te na razumijevanje načina na koji se svi akteri ponašaju u stvarnosti.

Održivost se može okarakterizirati na sljedeće načine: ⁴

- uključuje ravnotežu i kompromis među društvenim, ekonomskim i ekološkim prioritetima;
- odnosi se na napredak prema željenoj budućnosti, a ne na definiranu krajnju točku;
- definicije o održivosti variraju jer ljudi pridaju različite prioritete društvenim, ekonomskim i okolišnim dobrima i ishodima;
- pokazatelji ukazuju napreduju li zajednice prema održivosti ili nazaduju od nje (pokazatelji mogu biti rastući i padajući prihodi, povećanje i smanjenje broja stanovnika, povećanje i smanjenje zaposlenosti);
- podrazumijeva jednakost, kako unutar jedne generacije (intrageneracijsko), tako i na način da se isto osigura za buduće generacije (međugeneracijsko).

Konkretno, glavna ideja održivog razvoja je da budućim generacijama treba nadoknaditi gubitak resursima uzrokovan djelovanjem sadašnjih generacija što se suprotstavlja drugoj etičkoj osnovi održivog razvoja, a to je unutargeneracijska pravednost. Navedeno se odnosi na smanjenje razlike u resursima između onih koji trenutno uživaju u istima i onima koji će u budućnosti tek uživati.

Glavni ciljevi politike okoliša i razvoja koji proizlaze iz koncepta održivog razvoja uključuju i fokusiraju se na: ⁵

- poticanje rasta;
- promjene u kvaliteti rasta i razvoja;
- zadovoljavanje potreba poput: radna mjesta, hrana, energija, voda;
- osiguravanje stanovništva na održivoj razini;
- očuvanje i poboljšanje resursa;

⁴ Cocklin i Moon, *International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition)*, 230.

⁵ Report of the World Commission on Environment and Development: *Our Common Future*, 46.

- orijentacija prema tehnologijama i pri upravljanju rizikom;
- spajanje okoliša i ekonomije pri donošenju odluka o razvoju.

Navedene stavke trebale bi svim sudionicima u razvoju turizma služiti kao fokusne točke ukoliko je cilj održiv i dugoročan razvoj. Zaključno s navedenim, održivi razvoj jest oblik razvoja kompatibilan sa zaštitom okoliša i prirodnih resursa, u kojem lokalna zajednica sudjeluje i o kojima ovisi te od kojih će i buduće generacije morati imati koristi.

2.1.1. Načela održivog razvoja

Turistička potražnja se iz dana u dan mijenja te se razvija sve veća svijest o činjenici da očuvanje okoliša može voditi ka ekonomskoj koristi. Održivost se potiče jer ljudi sve više cijene prirodne resurse i blagodati te ih žele osobno zaštititi. Otuda nastaje ideja za stvaranjem novog oblika zaštite koji će sačuvati prirodne resurse te nastojati da se održivo i racionalno koriste.

Načela održivog razvoja temeljne su odrednice koje se koriste kako bi se postigao ujednačen ekonomski, društveni i ekološki napredak. Bitna su jer služe kao smjernice i pomažu da svi žive u skladu s prirodom te potiču održivu budućnost za sadašnju i sve buduće generacije. Načela određena od strane IUCN-a, UNEP-a i WWF-a definiraju uvjete koji trebaju biti ostvareni na putu ka održivosti. Devet načela čine:⁶

1. Poštovanje životne zajednice i briga za istu.
2. Poboljšanje kvalitete života. Razvoj mora biti usmjeren na ljude te je cilj osigurati dostojanstven život. Neki od ciljeva bili bi zdrav i dug život, mogućnost obrazovanja, pristupačnost resursima potrebnim za život, osigurana ljudska prava te politička sloboda.⁷
3. Zaštita Zemljine vitalnosti i raznolikosti. Razvoj će opstati ukoliko se održi produktivnost, otpornost i raznolikost biosfere. Kao glavne točke zaštite navode se: očuvanje sustava za održavanje života koje priroda pruža; očuvanje raznolikosti života na Zemlji; osigurati održivu upotrebu obnovljivih izvora.⁸

⁶ Črnjar i Črnjar, Menažment održivog razvoja, 85.

⁷ IUCN/UNEP/WWF, Caring for the Earth. A Strategy for Sustainable Living, 18.

⁸ Ibidem, 27.

4. Smanjiti iscrpljivanje neobnovljivih resursa.
5. Održavanje unutar prihvatnog kapaciteta Zemlje.
6. Promjena osobnih stavova i postupaka.
7. Omogućavanje zajednicama da se brinu o vlastitom okolišu.
8. Kreiranje nacionalnog okvira za integraciju razvoja i zaštite.
9. Stvaranje globalnog saveza.

Održivost predstavlja problem određenima pri razvoju gospodarskih aktivnosti te su glavne smjernice pri daljnjem razvoju, učiniti razvoj kompatibilnim uz zaštitu okoliša i uz očuvanje biološke raznolikosti. Bez određenih načela, bilo bi nemoguće zamisliti konstantni razvoj, ukoliko se korištenje resursa ne ograniči. Stoga se koncept održivog razvoja temelji na okolišu, koji čini bitnu stavku kod određivanja ciljeva gospodarskog razvoja i na odgovornosti među generacijom pri korištenju prirodnih resursa.

2.2. Održivi razvoj u strateškim dokumentima

Hrvatska se smatra malom zemljom, gledajući veličinu teritorija i broj stanovnika. Upravo te stavke odgovaraju postizanju održivosti i prvenstveno održivog razvoja, jer država raspolaže određenim prirodnim resursima kao što su: čisto more, ugodna klima, pitka voda, plodno tlo te je bogata florom i faunom. Održivi razvoj u Hrvatskoj sve češće se naglašava i promovira te je integriran u mnoge strateške dokumente koji djeluju na nacionalnoj i regionalnoj razini. U Hrvatskoj postoji niz strategija i akcijskih planova kojima se nastoji održivi razvoj integrirati u sve segmente te je za cilj implementacija istog u turizam i u sve gospodarske grane. Važno je istaknuti da je uvođenje ekonomskih stimulacija i destimulacija ključno, jer država treba poticati primjenu održivog razvoja putem tržišnih mehanizama. Osim toga, poseban fokus treba biti na osiguravanju sustava kvalitete menadžmenta, dodjeljivanju znaka okolišne prihvatljivosti proizvoda te obvezi atestiranja proizvodnje i proizvoda. U cilju dobivanja podrške iz inozemstva za osposobljavanje u praksi održivog razvoja, posebno za prijenos znanja i tehnologija te financijsku pomoć, organizirano se koriste međunarodni financijski aranžmani usvojeni u okviru UN-a i EU-a.⁹

⁹ Črnjar i Črnjar, Menadžment održivog razvoja, 521.

Kao prvi dokument putem kojeg se Republika Hrvatska odlučila na održivi razvoj je Deklaracija o zaštiti okoliša Republike Hrvatske. Deklaracija je donešena 5. svibnja 1992. godine, od strane Sabora Republike Hrvatske te se putem nje Hrvatska zalaže za održivi gospodarski razvoj koji je zasnovan na održivoj poljoprivredi, pomorstvu, šumarstvu i turizmu te industriji i gospodarstvu zasnovanim kroz ekološki dozvoljene tehnologije; energetskej politici koja je usmjerena na energetske učinkovitost i uvođenje obnovljivih izvora te pravu javnosti da sudjeluje u donošenju odluka vezanih za aktivnosti koje imaju znatan utjecaj na okoliš.¹⁰ Kasnije, 2000. godine preuzete su zadaće Milenijske deklaracije, zatim 2004. godine i Milenijski razvojni ciljevi koji su predstavljali osnovne smjerove prema kojima bi se trebala kretati razvojna politika. Utvrđeni ciljevi razvoja odnose se na područja koja su bitna za zajednicu te na aktivnosti koje će pridonijeti njihovu ostvarivanju. Deklaracija služi kao potpora načelu održivog razvoja koji postaje ključan u daljnjem razvoju održivosti. Nadalje, 20. veljače 2009. godine, Hrvatski sabor, prihvatio je Strategiju održivog razvitka Republike Hrvatske koja je odredila razvoj Hrvatske u pravcu održivosti. Danas Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske predstavlja najvažniji dokument koji se zasniva na održivosti i koji je nastoji provoditi. On postiže ravnotežu između zahtjeva za poboljšanjem kvalitete života, što označava ekonomsku dimenziju, ostvarivanjem socijalne dobrobiti i mira za sve, opisuje socijalnu dimenziju, te zahtjeva očuvanje komponenti okoliša kao prirodnog dobra na kojima ovise sadašnje i buduće generacije. Na taj način, održivi razvoj se ostvaruje kroz dinamično gospodarstvo koje osigurava punu zaposlenost, postiže se ekonomska, socijalna i teritorijalna kohezija, visoka razina obrazovanja građana te visok stupanj očuvanja zdravlja i zaštite okoliša.¹¹ Zaključno s time, održivi razvoj jedino može biti zadovoljen ako obuhvaća i postiže tri osnovna cilja, a to su stabilan gospodarski razvoj, pravedna podjela socijalnih mogućnosti i očuvanje okoliša.

Hrvatska Strategija održivog razvitka dijeli mnoge sličnosti s osnovnim tekstom Europske strategije, uz neke nadopune i izmjene. Posljednje poglavlje Strategije je promijenjeno, tako da se poglavlje "Globalno siromaštvo i izazovi održivom razvoju" zamijenilo s poglavljem "Zaštita Jadranskog mora, priobalja i otoka". Ova zamjena usklađena je s nacionalnim ciljevima te stvara veću fokusiranost na ključne izazove

¹⁰ Matešić, „Principi održivog razvoja u strateškim dokumentima Republike Hrvatske“, 323.

¹¹ Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske, 30/2009

Republike Hrvatske u provedbi nacionalne Strategije, pri čemu se posebna pažnja posvećuje zaštiti priobalja, Jadranskog mora i otoka.¹²

Osim Strategije održivog razvitka, na području Hrvatske danas djeluju i ovi zakoni i strategije koji nastoje promovirati održivost poput:

- Strategija i akcijski plan zaštite prirode Republike Hrvatske za razdoblje od 2017. do 2025. godine. U navedenoj strategiji aktivnosti i mjere očuvanja prirode čine glavni dio svih sektora čije aktivnosti imaju ili mogu utjecati na bioraznolikost. Na taj način, zaštita prirode će biti uključena u sve relevantne sektore kako bi se osiguralo održivo upravljanje prirodnim resursima.¹³
- Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine. U svrhu ostvarenja vizije, postavljena su četiri strateška cilja za razvoj održivog turizma u Hrvatskoj.¹⁴
- Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti Republike Hrvatske. Strategija sadrži smjernice usmjerene za očuvanje ekoloških sustava, krajobraza, za istraživanje prirode, za odgoj i obrazovanje s ciljem očuvanja i promicanja biološke i krajobrazne raznolikosti.
- Zakon o zaštiti prirode. U skladu s ovim Zakonom, pojam prirode obuhvaća cjelokupnu bioraznolikost, raznolikost krajobraza i georaznolikost te predstavlja izuzetan interes za Republiku Hrvatsku i ima posebnu zaštitu.¹⁵
- Plan gospodarenja otpadom Republike Hrvatske za razdoblje 2017. – 2022. godine.

Pri izradi navedenih strategija i planova, korišteni su temelji iz raznih izvješća o trenutnom stanju prirode i trenutnim stupnjem zaštite prirode Republike Hrvatske koje sadrži podatke o stanju krajobraza, o cjelokupnoj bioraznolikosti, o tipovima staništa te se kroz navedene izvještaje nastoji odrediti trenutno stanje situacije kako bi se dalje mogli odrediti ciljevi zaštite i promicanje održivosti.

¹² Matešić, „Principi održivog razvoja u strateškim dokumentima Republike Hrvatske“, 324.

¹³ Strategija i akcijski plan zaštite prirode Republike Hrvatske za razdoblje od 2017. do 2025. godine, NN 72/2017

¹⁴ Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine, 2/2023

¹⁵ Zakon o zaštiti prirode, čl.3.

3. Temeljne odrednice turističkih resursa i atrakcija

Resursi čine ključni dio turističkog proizvoda, dok atrakcije predstavljaju osnovni motiv pri dolasku turista u određenu turističku destinaciju.¹⁶

Kao temeljni element turističkog proizvoda, resursi obuhvaćaju prirodne, kulturne, povijesne i druge potencijale koji kreiraju ponudu destinacije. Oni su ključni za privlačnost destinacije i većinom uključuju prirodne ljepote, kulturnu baštinu, bogatu povijest, ali i zanimljivu arhitekturu destinacije, njenu tradiciju i druge karakteristike koje čine destinaciju posebnom i privlačnom za turiste. S druge strane, atrakcije su konkretni objekti, događaji, aktivnosti ili doživljaji nastali unutar destinacije koji privlače turiste. One su glavni motiv kod dolaska turista u destinaciju i obuhvaćaju različite zanimljivosti kao što su spomenici, muzeji, manifestacije, sportske aktivnosti, kulturni događaji i druge aktivnosti u kojima turisti mogu sudjelovati i uz koje mogu doživjeti razna iskustva.

Povezanost između resursa i atrakcija nužna je kako bi se stvorila privlačna i konkurentna turistička destinacija. Resursi pružaju osnovu i potencijal pri razvoju turističkog proizvoda, dok atrakcije stvaraju te resurse dostupnim i privlačnim za turiste. Kombinacija resursa i atrakcija je vrlo važna jer njihov spoj stvara jedinstveno iskustvo za sve posjetitelje koji će htjeti ponovo doživjeti isto iskustvo te se na isti način potiče daljnji razvoj turizma u destinaciji.

3.1. Turistički resursi

Resursi, u aspektu turizma, predstavljaju osnovu za razvoj određenog prostora te ih čine sva dobra koja se mogu valorizirati, odnosno iskoristiti. Najčešće se pod rječju resursi smatraju prirodna bogatstva no to mogu biti i sva antropogena, odnosno dobra nastala utjecajem čovjeka. Turistički resursi čine važan dio razvoja određenog geografskog područja, regije ili zemlje, te predstavljaju komparativnu prednost u gospodarskom razvoju, odnosno da bi bili prepoznatljivi, od turističkih resursa se zahtjeva visoki stupanj privlačnosti kako bi se zadovoljila turistička potražnja. Cjelokupna turistička ponuda zemlje trebala bi se temeljiti

¹⁶ Magaš, Vodeb i Zadel, Menadžment turističke organizacije i destinacije, 63.

na privlačnosti raspoloživih resursa kako bi se postigli najbolji turistički rezultati.¹⁷ Turistička resursna osnova može se podijeliti sljedeće resurse:¹⁸

1. Temeljni turistički resursi – resursi radi kojih se turisti odluče posjetiti određeni lokalitet ili mjesto te se smatraju atraktivnim faktorom i bitni su za sva daljnja planiranja u pogledu razvoja turizma
2. Ostali izravni turistički resursi – resursi koji su nastali turističkim djelovanjem, a čine ih:
 - Turističko-ugostiteljski objekti i popratni sadržaji,
 - Turistički kadrovi,
 - Turističke zone,
 - Turistička mjesta,
 - Turistička destinacija,
 - Turističke agencije,
 - Organiziranost turističkog mjesta/destinacije,
 - Turistički promotivni materijali,
 - Sustav turističkog informiranja,
 - Turistička educiranost/needuciranost lokalnog stanovništva.
3. Neizravni turistički resursi - proizlaze iz aktivnosti lokalnog stanovništva usmjerenih na zadovoljavanje vlastitih životnih i radnih potreba. Čine ih:
 - Očuvani okoliš,
 - Geoprometni položaj,
 - Prometna povezanost,
 - Razvijena komunalna infrastruktura i ostali objekti,
 - Kvaliteta prostorne organizacije,
 - Oblikovanje objekata i vanjskih površina,
 - Mirnodopsko stanje i politička stabilnost.

Zaključno s navedenim, turistički resursi nisu ekvivalent turističkim atrakcijama: resursi su bitni, ali u većini ne motiviraju turiste na putovanje. S druge strane, turističke atrakcije koje se ne temelje na turističkim resursima nisu moguće za daljnji razvoj destinacije. Dakle,

¹⁷ Vukonić i Čavlek, Rječnik turizma, 402.

¹⁸ Kušen, Turistička atrakcijska osnova, 17.

turistički resursi nadopunjuju i stvaraju turističke atrakcije, sve dok ih se ne narušava. Proces pretvaranja resursa u atrakciju sastoji se od valorizacije određenog resursa i pretvorba istog u mogućnost posjete i uživanja u istom. Minimalna konverzija se odnosi na proces pretvaranja turističkog resursa u prepoznatljiv izvor, koji uključuje identifikaciju, procjenu i širenje informacija o njemu. Sofisticirana konverzija, s druge strane, ima za cilj stvoriti turističko iskustvo koje omogućuje posjetiteljima da maksimalno iskoriste resurs. To uključuje pružanje pogodnosti i/ili razvoj narativa te često i dodatnih aktivnosti.¹⁹ Turističke atrakcije su, zapravo, rezultat procesa konverzije turističkih resursa, gdje se resurs pretvara u atraktivno odredište koje privlači posjetitelje.

3.2. Turističke atrakcije

Kako bi se razumjela uloga turističkih atrakcija u razvoju određenog mjesta, odnosno destinacije, potrebno je razumijeti osnove turističkih atrakcija te prepoznati njihovu poziciju u širem spektru turizma tog područja. Turističke atrakcije, bile one potencijalne ili realne, imaju cilj privući i zainteresirati ljude na poseban način kako bi posjetili turističku destinaciju u kojoj se određene atrakcije nalaze.²⁰ Ovisno o turističkim motivima i turističkim aktivnostima te su implementirane u finalni turistički proizvod. Također, prisutnost atrakcija na određenom području doprinosi prepoznatljivosti i stvaranju pozitivne slike destinacije. Važno je stvarati inovativne turističke atrakcije, točnije one koje zadovoljavaju turističke potrebe ali istovremeno razvijati i nadopunjavati postojeće kroz koncept održivosti. Za postizanje održivog razvoja turizma, ključno je temeljito razumijevanje i vrednovanje cijele turističke osnove.

Pri razumijevanju važnosti turističkih atrakcija i njihovom doprinosu turizmu bilo je potrebno iste klasificirati. Iz tog razloga sastavljena su sljedeća načela za stvaranje funkcionalne klasifikacije turističkih atrakcija:²¹

1. realne i potencijalne atrakcije smatraju se temeljnim resursom turističkog gospodarstva;
2. sudjeluju u kreiranju atraktivnosti turističkog proizvoda;

¹⁹ Navarro, *Tourist Resources and Tourist Attractions: conceptualization, classification and assessment*, 483.

²⁰ Kušen, *Turistička atrakcijska osnova*, 23.

²¹ *Ibidem*, 60.

3. informacije o turističkim atrakcijama služe razvoju i marketinškom planiranju destinacije;
4. prije svega potrebna je izrada funkcionalne sistematizacije turističkih atrakcija kako bi omogućila jednostavnu identifikaciju, valorizaciju, evidenciju, uporabu i zaštitu potencijalnih i postojećih turističkih atrakcija u destinaciji;
5. klasifikacija treba biti u skladu s turističkim motivima i aktivnostima;
6. sama klasifikacija ima ulogu podsjetnika kako bi se sve vrste turističkih atrakcija zadovoljile;
7. klasifikacija mora imati dva stupnja, dakle na globalnoj i na detaljnoj razini;
8. klasifikacija na globalnoj razini ima osnovnu funkcionalnu podjelu na osnovne vrste atrakcija;
9. klasifikacija na detaljnoj razini dodaje bitne informacije svakoj zasebnoj atrakciji te dijeli osnovne vrste na podvrste.

Turisti prilikom odabira određene destinacije, u stvarnosti biraju turističku atrakciju kao ključni faktor, a tek potom razmatraju dobru prometnu povezanost, smještajne kapacitete, blizinu emitivnog tržišta i druge faktore. Upravo zbog toga turizam se može razviti samo u mjestima koja imaju postojeće turističke atrakcije ili imaju potencijal za razvoj istih. Smatraju se temeljnim turističkim resursom svake turističke destinacije, no bez reursa ne bi ni postojale ili bi postojale u manjoj količini.

Povezanost turističkih atrakcija i turističkih resursa leži u činjenici da turističke atrakcije često nastaju ili se razvijaju na temelju postojećih turističkih resursa destinacije. Resursi služe kao temelj pri stvaranju atrakcija koje prikazuju i ističu jedinstvene karakteristike i iskustva mjesta. Turističke atrakcije povećavaju vrijednost i privlačnost temeljnih turističkih resursa, čineći ih pristupačnijim turistima i stvarajući određeni doživljaj.

4. Turizam otoka Cresa

Danas je otok Cres usmjeren prema razvoju turizma, čija tradicija seže još u daleku 1845. godinu, čime postaje jedno od najstarijih turističkih odredišta na Jadranskoj obali. Kvarner je regija koju gosti rado posjećuju iznova i iznova. Povijest hrvatskog turizma započinje još 1844. godine izgradnjom vile Angioline u Opatiji, a uskoro nakon toga i prvim hotelom, hotelom Kvarner. Paralelno s razvojem turizma na Opatijskoj rivijeri, turizam se razvijao i u drugim dijelovima regije, posebice na otocima. Već u lipnju 1845. godine, zabilježeno je oko dvije stotine izletnika koji su stigli brodovima iz Rijeke na otok Cres. Krajem 19. stoljeća otvoren je prvi hotel na Cresu, nazvan Miramar.²² Otvorenje hotela smatra se početkom modernog turizma na otoku Cresu i označava početak gradnje njegove turističke povijesti.

Otok Cres, sa svojih 405,78 km², najveći je otok po veličini na jadranskoj obali i u Kvarnerskom zaljevu, uz najveći grad, Cres, broji oko 2700 stanovnika. Otok se nalazi na sjevernom dijelu Kvarnerskog zaljeva i povezan je s otokom Lošinjem pokretnim mostom koji ga čini pristupačnijim za posjetitelje. Njegova obala je razvedena, uvale sa šljunčanim plažama nalaze se na zapadnom i južnom dijelu, dok su sjeverni i istočni dijelovi prepuni strmih stijena. Otok pruža upoznavanje dvije različite strane, u sjevernom, submediteranskom dijelu otoka nalaze se visoke i guste šume hrasta medunca, graba, brijesta i kestena, dok srednji i južni, mediteranski dio karakteriziraju pašnjaci i guste makije.²³ Oko 50% površine otoka zauzima vegetacija kamenjara i travnjaka koji su nastali sječom i uništavanjem šumskih površina otoka te pretjeranom ispašom.²⁴ Zaključno s navedenim, južni dio otoka, uz šljunčane plaže i zimzelene šume, gušće je naseljen te je na ovom dijelu otoka veća koncentracija posjetitelja upravo zbog navedenih čimbenika.

4.1. Destinacija grad Cres s naseljima

Cres je nekada bio dio veće otočne mase koja je tijekom rimskog razdoblja podijeljena umjetno prokopanim kanalom, rezultirajući današnjim otocima Cres i Lošinj. Unatoč toj

²² Turistička zajednica Grada Cresa, <https://www.visitcres.hr/> (pristupljeno 01.06.2023.)

²³ http://www.kvarner.hr/turizam/otkrijte_kvener/otoci/Cres, (pristupljeno 01.06.2023.)

²⁴ Sokolić, Biologija Cresa i Lošinja, 95.

podjeli, ovi otoci ostaju geografski povezani i čine jedinstvenu cjelinu, kako u prošlosti tako i danas. Grad Cres je glavni administrativni centar i broji najveći broj stanovnika na istoimenom otoku. Grad sa gusto naseljenom urbanom strukturom, smješten je na zapadnoj strani otoka. Uz administrativni centar, duž cijeli otok proteže se 26 manjih naselja, od kojih se ističu Valun, Lubenice, Martinšćica, Beli, u kojem se nalazi Centar za posjetitelje i oporavilište za bjeloglave supove Beli te Porozina i Merag koji sadrže trajektna pristaništa koja povezuju otok Cres sa Lošinjem, Krkom i Istarskim poluotokom.²⁵ Ceste su uske i ograđene su suhozidima, uz poneka proširenja, dok se uzduž otoka prostire mreža koju čine pješačke staze te šumski, poljski i maslinarski putovi. Takva pozicija, čini ga dobro strateški pozicioniranim u pogledu cestovne povezanosti i dostupnosti.

Izgrađeno područje današnjeg grada Cresa poprimilo je oblik potkove te se proteže duž sjevernog ruba prostrane Creske luke, koja se u dužinu prostire 1800 metara te u širinu 800 metara. Zahvaljujući svojoj centralnoj poziciji na otoku i povoljnom položaju u odnosu na pomorske puteve i veze s velikim sjevernojadranskim lučkim centrima, Cres ima istaknutu ulogu središta na otoku. Također, turizam na otoku Cresu ima ključnu ulogu u gospodarstvu otoka i predstavlja glavni izvor prihoda za lokalno stanovništvo.²⁶

Submediteranska zona otoka Cresa dijeli se na dva visinska pojasa: niži koji sadrži šumu medunca i bjelograba te viši sa šumom medunca i crnog graba koji prekriva greben sa vrhovima Orlin – Gorice – Sis. Iznad obala Tramontane, na sjeveru Cresa, proteže se šumska zaravan koja je prije bila gusto naseljena a sada je sačinjavaju plodna tla.²⁷ Slatkovodno Vransko jezero čini otočni reljef jedinstvenim, jer je najveća kriptodepresija u Hrvatskoj a također obskrbljuje lokalno stanovništvo pitkom vodom.

²⁵ Strategija razvoja turizma: Mali Lošinj i Cres, 18.

²⁶ Grad Cres, <https://www.cres.hr/naselja>

²⁷ Sokolić, Biologija Cresa i Lošinja, 77.

Tablica 1. Broj stanovnika po naseljima

Naselja	Površina u km ²	Broj stanovnika	Naselja	Površina u km ²	Broj stanovnika
Beli	5,22	54	Pernat	11,68	2
Cres	19,59	2205	Porozina	1,51	28
Dragozići	15,71	23	Predošćica	7,26	1
Filozici	10,28	9	Stanić	3,59	-
Grmov	5,16	2	Stivan	23,41	24
Ivanje	10,56	9	Sveti Petar	9,65	7
Loznati	14,72	36	Valun	8,28	64
Lubenice	7,73	6	Važminež	13,72	-
Mali Podol	13,23	3	Vidovići	5,3	4
Martinšćica	10,03	106	Vodice	13,31	5
Merag	17,46	21	Vrana	18,87	7
Miholašćica	4,34	33	Zbičina	6,49	3
Orlec	22,4	85	Zbišina	12,28	1
		UKUPNO STANOVNIKA 2738			UKUPNA POVRŠINA 291,78 km²

Izvor: DZS, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., 55.

Prema navedenim podacima zaključujemo da Cres među naseljima čini najveći broj stanovnika otoka Cresa sa 2205 stanovnika od ukupno 2738 stanovnika. Najveću površinu zauzima naselje Stivan, sa 23,41 km², no broj stanovnika iznosi manje od jednog stanovnika po kilometru kvadratnom.

4.2. Turistički resursi otoka Cresa

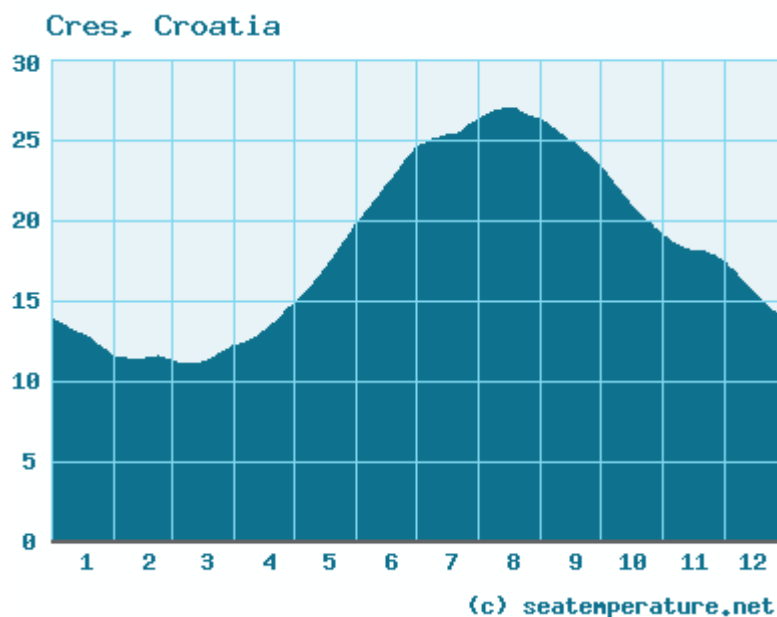
Otok Cres smatra se jednim od mnogih dragulja hrvatskog turizma, a smješten je u Kvarnerskom zaljevu. Otok obiluje bogatstvom prirodnih i kulturnih turističkih resursa s kojima privlači turiste koji su u potrazi za aktivnim odmorom ali i za one koji se žele maknuti

iz uobičajene sredine i odmoriti. Cres je prepoznat po raznolikosti svojih prirodnih ljepota, od prostranih plaža, guste šume hrasta medunca koje osiguravaju hlad, netaknute uvale, pitome doline do strmih planinskih vrhova, sve to čini otočno područje idealnom destinacijom za ljubitelje prirode i avanturiste. Vegetacijski pokrov otoka može se podijeliti na tri dijela: šumovit sjeverni dio (sa submediteranskim obilježjima); zaravnjen ogoljeli središnji dio (sa pašnjačkim kamenjarima i dijelovima pokrova sa submediteranskim i eumediteranskim elementima) te niski, južni šumoviti dio (sa eumediteranskim elementima).²⁸ Na otoku se nalazi jedina populacija bjeloglavih supova na svijetu koja se gnijezdi na liticama iznad mora. Posebno je značajno mjesto Beli, smješteno na sjevernom dijelu otoka, koje je posvećeno zaštiti bjeloglavih supova te se u njemu nalazi i istoimeni Centar za posjetitelje i oporavilište za bjeloglave supove koji pruža nezaboravno iskustvo posjetiteljima te prikazuje predanost otoka Cresa u očuvanju svojih prirodnih bogatstava. Kultura i povijest također igraju važnu ulogu u privlačenju posjetitelja na otok Cres. Stari gradovi s uskim srednjovjekovnim ulicama, utvrde i crkve svjedoče o bogatoj prošlosti otoka. Kulturna baština otoka očarava svojom autentičnošću, a lokalno stanovništvo čuva i prenosi tradicionalne običaje i način života na buduće generacije. Uz kulturnu i povijesnu baštinu, aktivni turizam na Cresu nudi iskustva za pamćenje svim avanturistima. Biciklističke i pješačke staze protežu se uzduž otoka i vode u netaknutu prirodu dok ronjenje kroz čisto more pruža nezaboravne prizore grebena i morskog života.

Turistički resursi otoka Cresa mogu se podijeliti na prirodne i društvene, odnosno antropogene turističke resurse. Prirodni turistički resursi obuhvaćaju širok spektar elemenata prirode koji su atraktivni turistima i doprinose njihovom iskustvu na destinaciji. To uključuje klimatske uvjete, geomorfološke oblike, hidrografske značajke, biogeografske karakteristike i općenito pejzažne resurse.²⁹ Cres presjeca 45.-a paralela što ima blagi utjecaj na klimu, biljni i životinjski svijet koji utječu na količinu prirodnih resursa. Na sjeveru Cresa prevladava submediteranska klima i submediteranska vegetacija, dok je na jugu prisutna eumediteranska klima i eumediteranska vegetacija. Submediteranska klimatska obilježja su sličnija kontinentalnima i sjeverni dio otoka Cresa pod utjecajem je kontinenta i vremenskih prilika koje dolaze s obližnje planine Učke. Geografski položaj otoka i blaga klima čine ga konkurentnom i privlačnom destinacijom za posjetitelje.

²⁸ Stražičić, Otočki ljetopis Cres-Lošinj, 93.

²⁹ Čorluka, Organizacija turizma, 38.

Grafikon 2. Godišnja temperatura mora otoka Cresa

Izvor: hr.seatemperature.net

Iz prethodnog grafikona zaključujemo da prosječna godišnja temperatura mora na području otoka Cresa iznosi 17.3°C, dok zimi iznosi 11.8°C, u proljeće 14.0°C, ljeti 23.9°C i u jesen 19.3°C. Minimalna temperatura mora, od 9.5°C zabilježena je u ožujku, a najviša temperatura, od 26.5°C zabilježena je u kolovozu. Temperatura mora jedan je od najvažnijih čimbenika pri razvoju kupališnog turizma koji je na području Cresa najzastupljeniji oblik i zbog kojeg se najveći broj posjetitelja odlučuje za posjet otoku.

Površinski slojevi otoka Cresa su brdoviti, a dublji slojevi sastoje se od svijetlog vapnenca sa manjim slojevima dolomita od kojeg je područje oko Vranskog jezera formirano.³⁰ Uz Vransko jezero, vežu se i mnoge legende o njegovom nastajanju te o bićima, prema legendama, vilama koje su živjele na tom području.

Na teritoriju Cresa, zabilježeno je 1.350 biljnih vrsta, od kojih se izdvajaju istarski zvončić i dalmatinska zečina kao endemične vrste te ljekovita kadulja i kovilja koje prevladavaju otokom. Prema navedenim brojkama predstavlja jedan od najbogatijih otoka Mediterana, gledajući njegovu floru. Rezultat takve biljne raznolikosti zasnovan je na geografskoj duljini otoka koja iznosi 66 kilometara i proteže se u smjeru sjever – jug, što

³⁰ Stražičić, Otočki ljetopis Cres-Lošinj, 21.

omogućuje prolazak kroz dvije dominantne klimatske zone iz kojih su nastale dvije vegetacijske zone. Ovakva raznolikost klimatskih i vegetacijskih zona pridonosi jedinstvenosti biljnog svijeta na otoku, što ga čini iznimno atraktivnim i značajnim dijelom prirodne baštine Mediterana. Otok pruža raznolikost krajolika, guste šume te strme litice i uvale stvaraju predivne pejzaže ali nude mogućnost razvoja ostalih aktivnosti, poput planinarenja i biciklizma. Otok je, također stanište velikom broju ptica, od kojih se ističe bjeloglavi sup, koji je zaštićena i rijetka vrsta, a uz Cres, gnijezdi se još samo na otoku Krku, Prviću i Plavniku.³¹

S druge strane, društveni turistički resursi otoka sastoje se od elemenata kulturne, povijesne, etnosocijalne, umjetničke, manifestacijske i ambijentalne prirode.³² Ovi resursi su povezani s društvenom i kulturnom baštinom Cresa, uključujući kulturno-povijesne spomenike, tradicije i običaje lokalnog stanovništva, umjetničke manifestacije, kao i ambijentalne čari koje doprinose doživljaju posjetitelja. U nastavku se navodi nekoliko primjera društvenih turističkih resursa otoka Cresa:

1. Kulturno-povijesni resursi: Otok Cres ima bogatu povijest koja seže unatrag tisućama godina. Posjetitelji mogu istraživati različite povijesne spomenike, ruševine srednjovjekovnih gradova i utvrda, crkve i kapelice, što im pruža uvid u prošlost otoka i njegovu kulturnu baštinu.
2. Etnosocijalni resursi: Tradicionalni običaji, folklor i lokalna kultura igraju važnu ulogu u turističkom doživljaju otoka Cresa. Posjetitelji mogu sudjelovati u raznim lokalnim manifestacijama, sajmovima, festivalima i događanjima kako bi bolje upoznali autentičan život otočnog stanovništva.
3. Umjetnički resursi: Otok Cres ima razvijenu umjetničku scenu koja uključuje različite oblike umjetnosti, poput slikarstva, kiparstva, keramike i drugih umjetničkih izraza. Posjetitelji imaju priliku posjetiti umjetničke galerije, ateljee te sudjelovati u radionicama kako bi doživjeli lokalnu umjetničku kreativnost.
4. Manifestacijski resursi: organizirane su različite manifestacije i događanja tijekom godine. To mogu biti kulturni festivali, koncerti, sportski turniri, gastronomske manifestacije i drugi događaji koji pridonose živahnoj atmosferi i raznolikosti ponude za posjetitelje.

³¹ Centar za posjetitelje i oporavilište za bjeloglave supove Beli, belivisitorcentre.eu

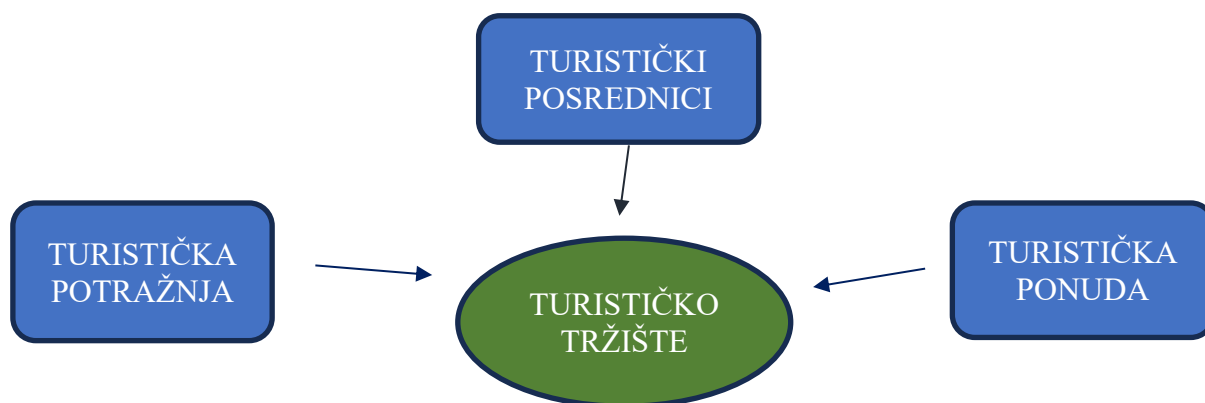
³² Čorluka, Organizacija turizma, 40.

5. Ambijentalni resursi: Otok Cres obiluje ljepotom kraja i autentičnošću koja doprinosi turističkom doživljaju. Stari grad, slikovita ribarska sela, šarmantne trgovine i restorani s tradicionalnom kuhinjom pružaju posjetiteljima autentično iskustvo boravka na otoku.

Ove dvije kategorije turističkih resursa zajedno čine osnovu za razvoj turizma destinacije, u ovom slučaju, otoka Cresa, budući da turističke atrakcije mogu biti oblikovane i valorizirane upravo iz tih prirodnih i društvenih elemenata. Svi navedeni resursi obogaćuju turističku ponudu otoka koji je poznat po svojoj netaknutoj prirodi i mirnom okruženju, što ga čini savršenom destinacijom za opuštanje i bijeg od svakodnevnog života i stresa. Turistički resursi otoka Cresa, sjedinjuju prirodna bogatstva i kulturnu i povijesnu baštinu, te čine otok jedinstvenom destinacijom koja svojom ljepotom, raznolikošću i toplinom lokalnog stanovništva ispunjava sva očekivanja posjetitelja

5. Analiza turističkog tržišta otoka Cresa

Na turističkom tržištu dolazi do susreta između turističke potražnje i turističke ponude, a ključni regulator veličine te potražnje i ponude je cijena. Turističku potražnju čini interes turista za putovanjima i boravcima u destinaciji, dok turistička ponuda obuhvaća sve resurse, usluge i atrakcije koje su dostupne turistima na toj destinaciji.³³ Ukoliko su cijene smještaja, hrane i aktivnosti visoke, može se očekivati smanjenje turističke potražnje. S druge strane, atraktivne cijene i pristupačna ponuda mogu privući veći broj turista na određenu destinaciju. Upravo zato je bitno uskladiti i povezati ponudu i potražnju, u ovom slučaju, destinacije Cres. Osim subjekata turističke ponude i potražnje, na turističkom tržištu prisutni su i turistički posrednici. Ti posrednici igraju važnu ulogu u povezivanju ponude i potražnje. U njih se ubrajaju turističke agencije, turoperatori, rezervacijski sustavi i druge organizacije koje pomažu turistima u pronalaženju odgovarajuće ponude i ugovaranju putovanja. Kroz takvu dinamiku turističkog tržišta, ponuđači nastoje privući turiste i zadovoljiti njihove potrebe i želje, dok turisti biraju destinacije i aktivnosti koje najbolje odgovaraju njihovim željama i interesima. Stalna interakcija između potražnje i ponude te utjecaj cijena i posrednika čini turističko tržište kompleksnim i dinamičnim.

Slika 1. Komponente turističkog tržišta

Izvor: izrada autorice prema: Galičić i Laškarin, Principi i praksa turizma i hotelijerstva, 13.-15.

³³ Galičić i Laškarin, Principi i praksa turizma i hotelijerstva, 15.

Prikazana shema prikazuje komponente turističkog tržišta, odnosno ono od čega se sastoji i bez čega ne bi postojalo. Ukoliko turist sam organizira putovanje, u tom slučaju će izostajati turistički posrednici te tada turist sam bira turističku ponudu, točnije turističke usluge i proizvode koji zadovoljavaju njegove uvjete i zbog kojih će se odlučiti za putovanje.

Analiza turističkog tržišta otoka Cresa obuhvaća proučavanje broja posjetitelja, njihovih karakteristika te demografskih podataka, preferencija, potrošnje, trajanja boravka te ostalih relevantnih čimbenika koji utječu na turističku aktivnost na otoku. Služi kao vrlo bitan alat pri daljnjem razvoju destinacije jer se na temelju istih podataka može kreirati određena turistička ponuda za određen profil turista, odnosno posjetitelja te se na taj način dobiva i na konkurentnosti destinacije.

5.1. Analiza turističke ponude

Prije venecijanske dominacije, poljodjelstvo i stočarstvo otoka Cresa bili su glavni temelj otočne privrede. Uz postupan rast ribarstva, uspostavljanjem nove vlasti, važnost izvoza drva naglo se povećava, što potiče razvoj brodarstva. Nakon ukidanja venecijanske vladavine, društveno-gospodarski razvoj otoka Cresa dobiva preokret. Izrađuje se katastar, provode se redoviti popisi stanovništva i uspostavljaju se prve stalne brodske veze sa susjednim kopnom. To je pridonijelo ublažavanju stoljetne izoliranosti i unapređenju otočnog gospodarstva. Izgradnjom vodovoda i ceste, dovođenjem električne struje i uspostavljanjem trajektnih linija stvoreni su preduvjeti za uspješno uključivanje otoka Cresa u suvremene društvene tokove, posebice u prekretnički turizam. To donosi nove mogućnosti za razvoj, kako u pogledu zaustavljanja demografskog pada, tako i u smislu razvoja naselja i revitalizacije otočnog gospodarstva. Također i do danas velika pažnja se posvećuje strukturi stanovništva, ekonomskoj valorizaciji otočnog prostora i razvoju naselja.³⁴

Analiza turističke ponude destinacije Cres uključuje procjenu turističkih resursa, atrakcija, aktivnosti, smještajnih kapaciteta, gastronomske ponude, kulturnih i povijesnih znamenitosti te drugih elemenata koji privlače turiste i obogaćuju njihovo cjelokupno iskustvo na otoku. Otok Cres obiluje prirodnim ljepotama, prekrasnim plažama, netaknutom

³⁴ Stražičić, Otočki ljetopis Cres-Lošinj, 147.

prirodom i slikovitim krajolikom. Ove prirodne atrakcije ono su što na prvu privlači turiste pri posjetu ove otočne destinacije.

U destinaciji Cres, posjetitelji imaju na izbor uživati u dvanaest šljunčanih, kamenih i pješčanih plaža, dok su one s najočuvanijom okolinom, čistoćom mora i same plaže, obilježene Plavom zastavom. Kako bi se navedeno osiguralo, TZ Grada Cresa izradila je projekt *Be Green Keep It Clean* kojem je cilj povećati svijest lokalnog stanovništva o važnosti očuvanja okoliša, s naglaskom na zaštiti mora i obalnog pojasa te redovito informiranje turista i svih posjetitelja otoka kako bi se smanjila prisutnost plastike u moru i kako bi se zaštitila bioraznolikost mora. Od pregršt plaža otoka Cresa koje privlače posjetitelje svojom prirodnom ljepotom, ističu se:

- Plaža Lubenice – u mjestu Lubenice, opisuje je bijeli sitni šljunak i kristalno čisto more. Prilaz plaži je malo zahtjevniji jer plaza nalazi u uvali ispod litice ali pogled s vrha vrijedi svakog koraka.
- Plaža Mali Bok – u mjestu Orlec, točnije u uvali Mali Bok, plaža je okružena visokim stijenama i netaknutom prirodom te pruža savršeno mjesto za opuštanje.
- Plaža Raca-Valun – u ribarskom naselju Valun. Plaža sa obiljem hladovine od okolne borove šume te uz dodatne sadržaje poput trgovine, restorana i kafića čini plažu pogodnu obiteljima.
- Plaža Kovačine – smještena u istoimenom kampu. Osim što sadrži ugostiteljske objekte, na plaži se nalazi i centar za ronjenje te posjetitelji mogu isprobati i *windsurfing*.

Većina turističke ponude Cresa veže se uz more, stoga su posjetiteljima na izbor razni oblici aktivnosti na moru poput: vožnje pedaline, kajaka, SUP daske, vožnja s padobranom, a uz to može se i iznajmiti brod te uživati u pogledu na krajobraz otoka, a posjetitelji mogu i istražiti nepristupačne plaže. Zbog svog položaja, razvedenosti obale i velikog broja strmih litica, cresko podmorje idealno je za ronjenje. Iako sve ronilačke lokacije nisu u potpunosti popularne među posjetiteljima, istinski ljubitelji podmorja uživati će u navedenim lokacijama:

- Rt Jablanac – na sjeveru otoka,
- Rt Kruna – južno od šljunčane plaže, u podnožju naselja Beli;
- Merag – na istočnoj obali Cresa nalazi se pet lokacija za ronjenje;
- Veli i Mali Ćutin – na istočnoj strani, dostupan kroz Krk, Rab i Lošinj;

- Hrid Zaglav – sjeverno od Lubenica, hrid krasi svjetionik;
- Zeča – otočić smješten južno od Martinšćice;
- Hrid Škojić – na jugu, blizu Osora, dolazak osim s Cresa, moguć je i sa Lošinja.

Otok Cres, kroz velik broj biciklističkih i pješačkih staza, fokus stavlja na aktivan odmor. Posjetiteljima je na izbor oko 300 km obilježenih pješačkih staza i 16 biciklističkih staza putem kojih se može istražiti svaki kutak otoka te posjetiti mjesta koja u većini slučajeva nisu turistički orijentirana. Kroz uključivanje turističke zajednice grada Cresa u projekt Kvarner Outdoor, dobivena su dodatna sredstva koja su iskorištena za izradu dodatnih markacija staza i stavljanje istih na web stranicu turističke zajednice. Također, grad Cres u sklopu europskog projekta VALUE razvija Via Apsyrtides, transverzalu koja počinje sa najsjevernijom točkom Cresa, točnije rt Jablanac, zatim prolazi kroz Lošinj i dolazi do najjužnije točke, odnosno do otoka Ilovik. Staza je duga 75 kilometara i posjetiteljima nudi informacije o baštini otoka, njenoj povijesti te bioraznolikosti, a za cilj ima privući posjetitelje i izvan sezone.³⁵

U posljednje vrijeme, naglasak se stavlja na gastronomiju otoka Cresa koja odražava povijest i kulturu otočana kroz razne autohtone namirnice poput janjetine, sira, ribe, plodova mora, meda i maslinovog ulja. Kako bi se posjetitelji upoznali s navedenim delicijama, organizirane su gastro manifestacije poput „Cres na pijatu” kojoj je fokus posjetiteljima približiti okuse otoka te prezentirati domaće proizvode lokalnih proizvođača. Manifestaciji se priključuju i lokalni restorani i konobe koji u ponudu uvrštavaju jela na bazi lokalnih namirnica. U sklopu manifestacije „Cres na pijatu” održavaju se i „Dani creske janjetine i sira”, „Dani creskog maslinovog ulja”, i „Dani creskog meda i ljekovitog bilja”. Osim gastronomskih manifestacija, Cres u ponudi ima i „Creski kaić”, odnosno „Dane creske pomorske baštine i tradicije”. Manifestacija se zasniva na kulturno-sportskom i zabavnom programu s ciljem očuvanja i valorizacije nematerijalne kulturne baštine otoka Cresa. Naglasak je na pomorstvu i ribarstvu, ali i na podizanju svijesti o važnosti pomorske i ribarske baštine u svrhu očuvanja identiteta otoka.³⁶ Kroz manifestaciju, posjetitelji mogu proživjeti kako se nekad živjelo na otoku pa se mogu okušati i u tradicionalnim igrama poput briškule, trešete, boćanja, šaha te udičarenja za djecu. Također, na glavnom trgu, održava se

³⁵ <https://viaapsyrtides.hr/pocetna/>, pristupljeno 28.06.2024.

³⁶ <https://www.visitcres.hr/otok-cres/manifesticije-cres/creski-kaic.aspx>, pristupljeno 28.06.2024.

brudetijada gdje posjetitelji mogu kušati tradicionalno pripremljeno jelo s ribom dok je glavni događaj regata tradicionalnih drvenih barki na jedra u kojoj sudjeluju gajete, batane, guci i pasare. Uz navedene manifestacije, vezuje se „Creski semenj“, odnosno sajam lokalnih proizvoda na glavnoj šetnici, zatim u Gradskoj kuli i u Creskom muzeju održavaju se izložbe o povijesti otoka Cresa dok je u Palači Moise organizirano kostimirano vođenje kako bi se posjetitelje upoznao s povješću otoka.

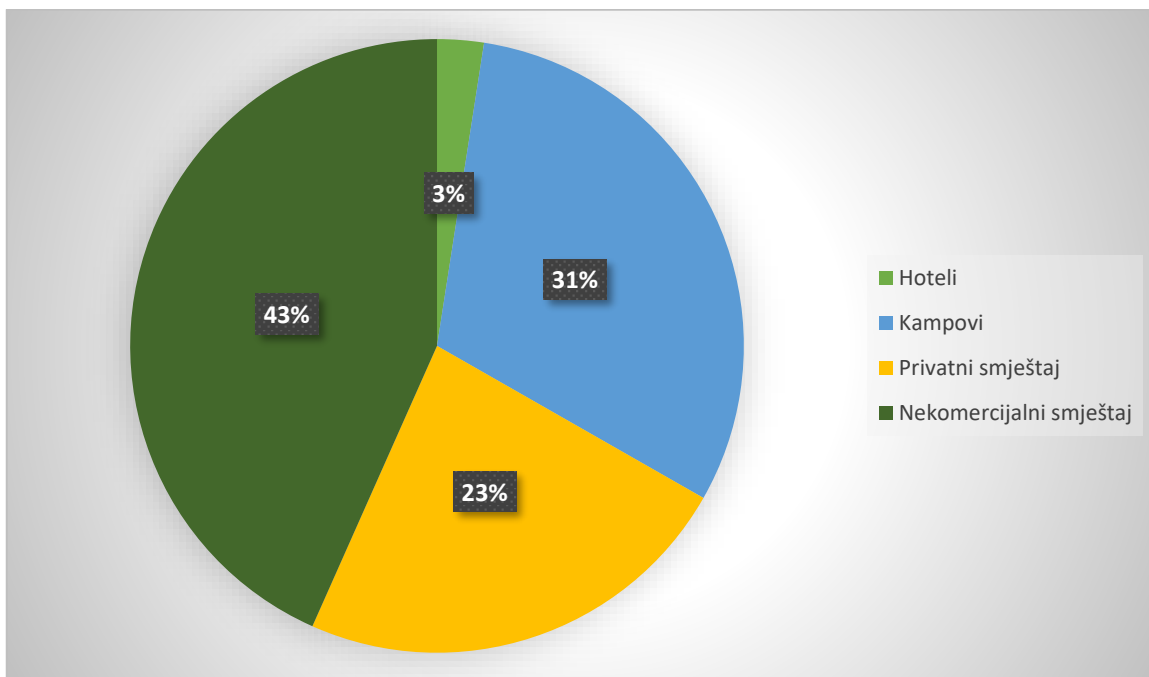
Kroz nastavak očuvanja baštine otoka Cresa i promocije iste, ulaže se u njenu budućnost i zaštitu. Lokalna zajednica i njeno stanovništvo kroz navedene manifestacije i aktivnosti predstavlja svoju baštinu ali i čuva kako bi se prenosila i na buduće generacije. Očuvanje i promocija baštine otoka Cresa ključni su za očuvanje identiteta Cresa i njegovoj poziciji među turističkim destinacijama Hrvatske. Otok Cres, prepoznat je prema ljepoti pejzaža te turističku ponudu kreira na temelju očuvane prirode, njene bioraznolikosti i tradiciji. Ponudu nadopunjavaju izbor lokalnih proizvoda, bogatstvo šetnica i staza za bicikle kroz cijeli otok, ponuda kampova i manifestacije vezane uz otočnu tradiciju. Bitnu ulogu u razvoju ima održivost jer posjetiteljima nudi mogućnost istraživanja povijesti otoka, a u isto vrijeme štiti i njeguje njegovu tradiciju.

5.1.1. Analiza smještajnih kapaciteta

Kao doprinos privlačnosti destinacije i njezinoj posjećenosti te zadržavanju posjetitelja u istoj, veliku ulogu imaju smještajni kapaciteti i njihova diverzifikacija jer su nužni za dulji i kvalitetniji boravak turista u destinaciji. Kako bi se iskoristile povoljne klimatske prilike i smanjio utjecaj nepovoljnih klimatskih uvjeta, osnovni cilj je poboljšati kvalitativnu strukturu hotelskih smještajnih kapaciteta. Istovremeno, potrebno je postići odgovarajuće kvalitativne promjene u svim ostalim vrstama smještajnih kapaciteta. Kvaliteta i različitost smještajnih kapaciteta treba biti prilagođena u skladu s trendovima potražnje i ponude na turističkom tržištu.³⁷

Smještajni kapaciteti cjelokupne destinacije Cres mogu se podijeliti na komercijalni smještaj, odnosno na hotele, kampove i privatni smještaj te nekomercijalni smještaj, odnosno vikendice i stanovi građana.

³⁷ Perić i Grdić, Klimatske promjene i turizam, 111.

Grafikon 3. Pregled smještajnih kapaciteta u objektima prema kategorijama iz 2023. godine

Izvor: Izrada autorice prema podacima Turističke zajednice Grada Cresa

Prema podacima iz 2023. godine, otok Cres najveći broj ležaja, njih 8.178, broji u nekomercijalnom smještaju koji broji 1.886 objekata. Ukoliko se izuzme nekomercijalni smještaj, u koji većinom dolaze obitelj i prijatelji vlasnika objekta, tada najveći broj, čak 5.812 ležaja nude kampovi kojih je u destinaciji Cres četiri, a to su Kamp Kovačine blizu grada Cresa, Kamp Slatina u naselju Martinšćica, Kamp Brajdi blizu naselja Beli i Kamp Bijar u Osoru. Privatan smještaj čine apartmani, sobe, kuće za odmor, studio apartmani i vile, od kojih Cres broji 771 objekt te 4.416 ležaja. Na području Cresa nalaze se 3 hotela, Hotel Kimen, Hotel Manora i Hotel Zlatni Lav te oni broje najmanje smještajnih kapaciteta, točnije 463 kreveta.

Tablica 2. Ukupan broj ležaja kroz tri godine

Broj ležaja kroz tri godine			
	2020.	2021.	2022.
Broj kreveta	17.926	18.180	18.617
Broj dodatnih kreveta	771	790	875
UKUPNO	18.697	18.970	19.492

Izvor: Izrada autorice prema podacima Turističke zajednice Grada Cresa

Iz prethodne tablice uočen je porast broja kreveta i dodatnih kreveta uslijed rasta broja turističkih dolazaka i noćenja iz godine u godinu, promatrajući brojke u rasponu od tri godine. U 2021. godini zabilježeno je 273 kreveta više nego u 2020. godini, gdje je broj ležaja iznosio 18.697. Porast broja ležajeva nastavio je i u 2022. godini, kada otok Cres broji 19.492 kreveta, što čini povećanje od 522 kreveta naspram 2021. godine. Gledajući navedene brojke vidljivo je kako u destinaciji Cres broj ležajeva raste, no iz tablice prije, vidljivo je da veliki dio povećanja dolazi iz privatnog smještaja i kampova, dok je kod hotela ukupan udio smještajnih jedinica 3%.

Zaključno s navedenim, podaci prikazuju neulaganje u rast broja hotelskog smještaja i sličnog, no ipak postoji pomak u razvoju hotelske ponude. Prošle godine, otvoren je novi objekt visoke kategorije sa četiri zvjezdice, imena “Mamin san”, koji nudi gostima osam luksuznih apartmana. Također, tijekom tekuće godine planira se otvorenje hotela hotelskog lanca Marriott International u suradnji sa tvrtkom Valdarka d.o.o. Hotel će imati pet zvjezdica te je označen kao “*adults friendly*” boutique hotel i nuditi će dodatne sadržaje poput wellness zone i bazena. Kroz navedene investicije vidi se pomak u razvoju novih oblika hotelskih usluga koje Cres plasiraju među luksuzne hrvatske destinacije sa ciljem privlačenja gostiju veće platežne moći.

Kako bi turizam kontinuirano nastavio napredovati bitno je obnoviti postojeću ponudu hotela i kampova, obogatiti ih dodatnim sadržajima te unaprijediti ponudu kampova, ponuditi novi oblik kampa, primjer *glamping*. Navedena turistička ponuda doprinijeti će zadovoljstvu “novijih” turista koji danas traže kvalitetu ali i potpuno zadovoljstvo i uživanje

u posjetu koje je moguće ispuniti putem individualnog pristupa ispunjenja želja posjetitelja s fokusom na održivi razvoj.

5.2. Analiza turističke potražnje

Turistička potražnja destinacije prikazuje interes i želju turista za posjetom određene destinacije. Potražnju je ključno razumijeti jer putem nje, određuje se pravac u kojem smjeru će se razvijati turističke strategije kako bi se u budućnosti unaprijedila postojeća destinacija. Čimbenike potražnje tvore međunarodno i domaće tržište, u sklopu s lokalnim stanovništvom koje koristi i uživa u turističkim atrakcijama, objektima i uslugama.³⁸

U ovom poglavlju analizirati će se turistička potražnja promatrana kroz dolaske i noćenja ostvarene prema objektima te podjelom na domaće i strane goste.

Tablica 3. Dolasci i noćenja kroz tri godine

Turisti	Dolasci			Indeks		Noćenja			Indeks	
	2023.	2022.	2019.	23/22	23/19	2023.	2022.	2019.	23/22	23/19
Domaći	12.535	11.125	9.709	113	129	118.157	116.652	152.142	101	78
Strani	126.516	124.141	125.374	102	101	1.008.705	984.358	1.001.236	102	101
Ukupno	139.051	135.266	135.083	103	103	1.126.862	1.101.010	1.153.378	102	98

Izvor: Izrada autorice prema podacima Turističke zajednice Grada Cresa

U prethodnoj tablici prikazani su dolasci i noćenja gostiju promatranih kroz 2023., 2022. i 2019. godinu koja je zabilježena kao zadnja usporediva godina prije pandemije Covid-19 virusa. Podaci iz 2020. i 2021. godine nisu mjerljivi jer su tada proglašene epidemiološke

³⁸ Magaš, Vodeb i Zadel, Menadžment turističke organizacije i destinacije, 95.

mjere među kojima je bila i odluka o zabrani prelaska granice Republike Hrvatske, stoga ni putovanja nisu bila moguća te podaci ne bi bili mjerodavni.

Iz tablice je vidljivo da destinaciju, iz godine u godinu, u velikoj većini posjećuju strani gosti, dok je broj domaćih gostiju uvelike manji. Tako je najviše dolazaka zabilježeno 2023. godine, točnije 12.535 domaćih i 126.516 dolazaka stranih gostiju. U 2023. godini zabilježen je pad broja noćenja od 2,3% usporedno s 2019. godinom te možemo primjetiti kako gosti ostaju kraće u destinaciji. No, gledajući ukupan rezultat, u 2023. godini ostvareno je 3% više dolazaka i 2% više noćenja u usporedbi s 2022. godinom te 3% više dolazaka i 2% manje noćenja nego 2019.

Tablica 4. Dolasci i noćenja prema tipu smještaja

Vrsta objekta	Dolasci			Noćenja		
	2023	2022	2019	2023	2022	2019
Kampovi	71.491	69.510	69.036	600.890	578.467	558.632
Privatni smještaj	47.287	46.185	46.348	298.998	298.596	293.785
Hoteli	13.198	12.149	11.553	60.545	57.458	56.725
Nekomercijalni smještaj	7.075	7.422	8.146	166.429	166.489	244.236
Ukupno:	139.051	135.266	135.083	1.126.862	1.101.010	1.153.378

Izvor: Izrada autorice prema podacima Turističke zajednice Grada Cresa

Iz prethodne tablice vidljivo je stanje ukupnih dolazaka i noćenja domaćih i stranih gostiju prema tipu smještaja. Promatrajući sve tri godine, najviše dolazaka i noćenja ostvareno je u kampovima, gdje se primjećuje porast iz godine u godinu te je u 2023. godini zabilježeno 71.491 dolazaka i 600.890 noćenja. Uspoređujući 2022. i 2023. godinu, u 2023. godini zabilježen je porast od 2,7% u dolascima i 3,7% u noćenjima u kampovima. Nakon kampova, prema ostvarenim brojkama slijedi privatni smještaj, gdje je u 2023. godini

zabilježeno 47.287 dolazaka i 298.998 noćenja. Zatim hoteli koji također bilježe rast iz godine u godinu pa su 2023. godine dolasci bilježili 13.198 dok je noćenja zabilježeno 60.545. Pad u broju noćenja i dolazaka vidljiv je kod nekomercijalnog smještaja, u kojem je 2023. godine uočljiv pad od 4,9% u usporedbi s 2019. godinom.

5.2.1. Analiza ostvarenog turističkog prometa na otoku Cresu (2019., 2022. i 2023. godina)

Promatrajući financijsko izvješće TZG Cresa za 2023. godinu, ukupni prihodi iznosili su 490.905,82 eura, od čega je 404.610,16 eura uprihođeno iz turističke pristojbe, dok su 2022. godine ukupni prihodi iznosili 435.517,95 eura, te je od turističke pristojbe uprihođeno 349.098,60 eura. Prihodi su se u 2023. godini, u odnosu na 2022. godinu, povećali za 55.388 eura. U posljednoj godini prije Covid-19 pandemije, zabilježeni su najveći ukupni prihodi u iznosu od 538.349,46 eura te najveći prihodi iz turističke pristojbe i to 442.635,48 eura. Također, prihodi ostvareni iz turističke članarine u 2023. godini iznosili su 54.971,69 eura, što čini povećanje od 15.811,52 eura više nego 2022. godine kada su prihodi od turističke članarine iznosili 39.160,17 eura dok u 2019. godini čine iznos od 39.070,81 eura. Iznos prihoda proizašlih iz turističke članarine u konstantnom su porastu, a razlog tome je i povećanje broja ležaja te ukupno gledajući kapaciteta.

Tablica 5. Prikaz ukupnog turističkog prometa ostvarenog na otoku Cresu (2019., 2022. i 2023. godina)

PRIHODI PO VRSTAMA	2019.	2022.	2023.
Prihodi od turističke pristojbe	442.635,48 €	349.098,60 €	404.610,16 €
Prihodi od turističke članarine	39.070,81 €	39.160,17 €	54.971,69 €
Prihodi iz proračuna grada/općine/županije i državnog proračuna	663,61 €	8.295,18 €	5.000,00 €
Prihodi od drugih aktivnosti	7.541,97 €	38.964,02 €	26.323,97 €

Izvor: Izrada autorice prema Godišnjem programu rada i financijskom izvješću TZG Cresa za 2019., 2022. i 2023. godinu

Prema analiziranim podacima o ostvarenom ukupnom turističkom prometu na otoku Cresu, uspoređujući tri godine, 2019., 2022. i 2023. godinu, utvrđeno je kako su ukupni prihodi od boravišne pristojbe najviše uprihođeni 2019. godine dok su za vrijeme Covid-19 pandemije pali ali kroz 2022. i 2023. godinu vidljivo je kako su ponovno u porastu te će u skoroj budućnosti doseći iznos iz 2019. godine.

6. Održivo upravljanje turističkim resursima u destinaciji Cres

Cres je jedan od otoka najbližih središnjoj Europi i odlično je povezan trajektnim linijama s obje strane, no iznenađujuće je netaknut valom apartmanizacije. Na ovom otoku nije došlo do prekomjerne izgradnje niti dominacije betona i suvremene arhitekture koja karakterizira većinu turističkih destinacija danas. No, zabrinjava činjenica da od dvadesetak većih naselja na području Grada Cresa mnoge nemaju stanovnike, dok tradicionalne kuće stoje u ruševnom stanju. Kroz održivo upravljanje ovim resursima i donošenjem strategija razvoja nastoje se očuvati njegove otočne vrijednosti.

Održivo upravljanje turističkim resursima Cresa podrazumijeva odgovorno planiranje te primjenu procesa i strategija koje se implementiraju u destinaciji kako bi turizam na dugoročan i održiv način obogatio ekonomske, društvene i okolišne potrebe destinacije razmišljajući i o budućnosti destinacije. Također, uporabom prirodnih, kulturnih i društvenih resursa nastoje se smanjiti negativni utjecaji na okoliš te osigurati zadovoljstvo lokalne zajednice. Glavne sastavnice upravljanja turističkim resursima obuhvaćaju planiranje, razvoj, kontrolu i očuvanje resursa na održiv način uz uključivanje zajednice i stanovnika u sam proces.

Pri daljnjem upravljanju turističkim resursima, fokus se stavlja na održivost jer se većina atrakcija u destinaciji veže za resurse. Kada bi se resursi u destinaciji iscrpili ili degradirali, turistička potražnja uvelike bi pala te bi se izgubio značaj razvoja turizma u destinaciji. Turistički resursi ne mogu se uspoređivati sa turističkim atrakcijama jer oni ne motiviraju turiste na putovanje, no turističke atrakcije moraju se bazirati na turističkim resursima kako bi ostale održive ali na način da resursi ostanu prepoznatljivi. Važno je napomenuti i da današnji turisti istražuju i odlaze u turistička mjesta koja nude visoku razinu očuvanja okoliša uz atraktivnost destinacije.

6.1. Strategija razvoja otoka Cresa

Strategija razvoja otoka Cresa treba biti usmjerena na dugoročnu održivost, putem očuvanja prirodnih i kulturnih resursa te poboljšanje kvalitete života za lokalno stanovništvo, uz istovremeni razvoj turizma i gospodarstva. Kod planiranja razvoja, u obzir se uzimaju i faktori poput sezonalnosti turističke ponude, iseljavanje stanovništva te nužnost za

očuvanjem okoliša i baštine. U ovom poglavlju analizirati će se najbitniji strateški dokumenti i planovi u svrhu daljnjeg razvoja Cresa.

Održivo upravljanje otokom Cresom određeno je kroz nekoliko dokumenata. Prvi koji će se analizirati je „Plan razvoja cresko – lošinjskog otočja do 2027. godine”. Izradu navedenog plana razvoja odlučili su Grad Cres i Grad Mali Lošinj, a predstavlja srednjoročni strateški dokument osmišljen kako bi usmjerio gospodarski rast i unaprijedio kvalitetu života u skladu s načelima održivog razvoja. Plan je izrađen u skladu sa glavnim smjernicama postojećih dokumenata koji djeluju na području lokalne, regionalne i nacionalne razine. Baziran je na dosadašnjoj analizi stanja koja je temeljena na postojećim prostorno-planskim i strateškim dokumentima te predstavlja ključni element za izradu strateškog okvira. Cilj analize stanja je vjerodostojno istražiti i procijeniti trenutni razvoj cresko-lošinjskog otočja i njegovog okruženja.³⁹

Dokument se, uz uvod i zaključak, sastoji od sedam poglavlja. Prvo poglavlje, odnosno drugo nakon uvoda, odnosi se na analizu stanja kojoj je svrha utvrditi stanje i trendove dosadašnjeg razvoja te ih usporediti sa okolnim destinacijama. Analiza stanja podijeljena je u deset potpoglavlja gdje su detaljno analizirane odrednice poput prirodnih i ostala obilježja, identificirani su demografski i gospodarski potencijali te razvojne specifičnosti i njihov utjecaj na razvoj. Prikazan je pregled društvenih djelatnosti, civilnog sektora i sustava zaštite i spašavanja. Također su analizirani infrastrukturni sustavi s naglaskom na energetska infrastrukturu, odnosno obnovljive izvore energije te su objašnjeni fiskalni, institucionalni i financijski kapaciteti jedinica lokalne samouprave. Sukladno s navedenim odrednicama razvoja i analizom istih, izrađena je SWOT analiza koja prikazuje realno sadašnje stanje otoka Cresa i Malog Lošinja. Analiza stanja i SWOT analiza služe kao temelj kod definiranja strateškog okvira plana razvoja. Treće poglavlje bavi se razvojnim izazovima i potencijalima cresko-lošinjskog otočja pa se tako kroz obavljenu analizu stanja usmjeruje daljnji razvoj da odgovori na navedene izazove poput starenja stanovništva, depopulacije, klimatske promjene, nove tehnologije, vještine i znanja, socijalno, društveno i gospodarsko okruženje te plavo-zeleni razvoj kojem se promiče korištenje obnovljivih izvora energije. Sljedeće poglavlje odnosi se na strateški okvir koji je temeljen na analizi stanja i SWOT analizi iz drugog poglavlja. U poglavlju je definirana i vizija koja glasi: „Cresko-lošinjsko otočje odlikuje se dobrom povezanošću i infrastrukturom, te pruža sigurno i ugodno okruženje za život. Broj

³⁹ Plan razvoja cresko-lošinjskog otočja do 2027. godine, 5.

otočana raste, aktivno doprinose razvoju raznovrsnog i održivog gospodarstva, očuvanju okoliša te njeguju jedinstveni identitet svoje zajednice.” Vizija se planira ostvariti do 2027. godine te su u fokusu četiri prioritetna područja: visoka kvaliteta života za djecu i mlade, otočje s održivim gospodarstvom i poželjnim radnim okruženjem, pametno i ekološki osviješteno otočje te kvaliteta života za sve stanovnike. Na temelju prioriteta određeni su ciljevi i mjere za ostvarenje istih. U petom poglavlju predstavljen je okvir za praćenje i vrednovanje gdje se prati da provedbeni programi osiguravaju ostvarenje ciljeva i provedbe samog plana razvoja dok je u šestom poglavlju definiran okvirni termin realizacije i financijski plan, sedmo poglavlje čini zaključak u kojem je zaključeno da se dokument usmjerava na razvoj cresko-lošinjskog otočja prema stvaranju mikroregije pametnih gradova i otoka, oslanjajući se na participativni pristup u kojem lokalna zajednica aktivno sudjeluje u provedbi strategije. Fokus je na implementaciji rješenja temeljenih na suvremenim digitalnim tehnologijama s ciljem stvaranja dodatne vrijednosti za stanovnike i poduzetnike na otočju.⁴⁰ Neki od planiranih projekata odnose se na izgradnju novih i rekonstrukciju starih cesta, izgradnja bazena i sportske dvorane, izgradnja komunalne sunčane elektrane, edukacijsko kulturni centar za održivi razvoj otoka Cresa te rekonstrukcija i dogradnja postojeće infrastrukture.

Zatim, bitan dokument za daljnji razvoj otoka je „Strategija razvoja turizma: Lošinj i Cres” iz 2021. godine. Izradu su pokrenuli Grad Cres i Grad Mali Lošinj po narudžbi TZG Cresa i TZG Mali Lošinj uz tvrtke Jadranka d.d. i Lošinjska plovidba turizam d.o.o. Strategija se sastoji od pet poglavlja te je formirana slično prethodnom planu razvoja pa su tako prvo predstavljeni zadaci i procedure koje su potrebne za izradu strategije, zatim je provedena detaljna analiza stanja te je postavljen strateški okvir razvoja u kojem su prikazana strateška uporišta turističkog razvoja i ciljevi rasta. Nadalje, kroz operativnu strategiju razvoja proizvoda definirani su koncept, ciljna tržišta i ciljevi, kao i postojeća i potrebna nova turistička infrastruktura za primarne turističke proizvode, sa zajedničkim ciljem da se povežu resursi destinacije u tržišno atraktivnu proizvodnu strukturu.⁴¹ Prikazani su dugoročni strateški projekti kojima je plan realizacije deset godina a kroz koje se planira utjecati na konkurentnost destinacije među otocima kroz poboljšanje turističke ponude i iskustva u destinaciji. Izrađena su dva modela destinacijskog upravljanja, formalno i

⁴⁰ Plan razvoja cresko-lošinjskog otočja do 2027. godine, 65.

⁴¹ Strategija razvoja turizma: Mali Lošinj i Cres, 7.

neformalno udruživanje s turističkim zajednicama te je predstavljen akcijski plan koji prati navedene projekte i njihovu realizaciju.

Također, s obzirom na depopulaciju otoka, starenje stanovništva i činjenica da je sve manje stanovnika u naseljima izvan centra, u 2022. godini izrađena je „Studija razvoja pametnih sela na području Grada Cresa“, čiju je izradu naručila otočna razvojna agencija, OTRA d.o.o., a očekivana realizacija iste je kroz tri do pet godina. Kroz razvoj pametnih sela planira se uravnotežiti razvoj sa okolicom i ruralnim područjem Grada Cresa. U studiji, definirani su sljedeći strateški ciljevi:

- Poboljšanje otočne mobilnosti
- Digitalizacija javne uprave
- Razvoj održivog gospodarstva
- Unapređenje društvenih aktivnosti
- Razvoj infrastrukture
- Digitalizacija kulturne i prirodne baštine

Unutar ovih ciljeva izrađene su mjere koje će doprinijeti njihovoj realizaciji, a pri čijoj su izradi sudjelovali mnogi dionici kao što su javna uprava, turistička zajednica, lokalni ulagači i projektanti.

Grad Cres već duže vrijeme provodi aktivnosti i projekte usmjerene na pametan i održivi razvoj, čime se pozicionirao među jedne od najnaprednijih gradova u području gospodarenja otpadom i energetske tranzicije u Hrvatskoj. Promatrajući navedene dokumente i njihove analize stanja, otok Cres nalazi se među razvijenijim mikroregijama. Iako se nalazi u demografskom padu, otok i dalje ima dobru prometnu povezanost i relativno dobru infrastrukturu no potrebno je daljnje ulaganje u razvoj.

6.2. SWOT analiza

SWOT analiza otoka Cresa omogućuje ukupan pregled ključnih elemenata koji utječu na razvoj i održivost ovog mediteranskog otoka. Smješten u sjevernom dijelu Jadranskog mora, Cres je jedan od najvećih i najdužih hrvatskih otoka, prepoznat po svojoj očuvanoj prirodi, bogatoj kulturnoj baštini i specifičnom načinu života. Iako otok nudi brojne prednosti, poput prirodnih ljepota i ekoloških proizvoda, suočava se s izazovima poput depopulacije i sezonskog turizma.

Cilj ove SWOT analize je identificirati snage koje treba iskoristiti, slabosti koje treba nadvladati, prilike koje treba iskoristiti i prijetnje koje treba ublažiti kako bi se postigla održivost u razvoju Cresa. Analiza će poslužiti kao temelj za strateško planiranje i donošenje odluka koje će omogućiti dugoročni prosperitet otoka, poboljšanje kvalitete života stanovnika i očuvanje njegove prirodne i kulturne baštine.

Tablica 6. SWOT analiza: Snage i slabosti

SNAGE	SLABOSTI
Prirodne ljepote i očuvana priroda	Depopulacija i starenje stanovništva
Bogata fauna – endemska vrsta bjeloglavi sup	Neujednačen razvoj centra i udaljenijih naselja
Kulturno – povijesna baština, tradicija otoka	Sezonalnost turističke ponude
Povezanost s kopnom – trajektne linije	Nedostatak visoko kategoriziranih objekata za smještaj
Aktivna lokalna zajednica	Nedovoljno razvijena infrastruktura
Sunčana elektrana	Nerazvijeni ostali oblici turizma
Ponuda lokalnih namirnica – janjetina, maslinovo ulje, riba	Manjak obrazovnih i profesionalnih mogućnosti
Izvor pitke vode – Vransko jezero	Nedovoljno iskorištena mogućnost korištenja obnovljivih izvora energije
Sigurna destinacija	Odlazak mlade radne snage
Razvijena poljoprivreda	Nedostatak diverzifikacije gospodarstva
Održivo gospodarenje otpadom	Neriješeni imovinsko – pravni odnosi

Izvor: Izrada autorice

Otok Cres pozicioniran je u blizini turističkih središta Kvarnera i Istre s kojima je povezan trajektnim linijama. Bogat je prirodnim resursima, uključujući bistro more, netaknute plaže i uvale, guste šume i endemske vrste životinja, poput bjeloglavih supova. Ovakva bioraznolikost čini osnovu na temelju čega se razvila turistička ponuda Cresa i ono što čini

Cres atraktivnim za turiste koji traže ekološki održive destinacije. Kontinuirano održavanje okoliša čistim i kontrolirani razvoj bitni su kako bi Cres ostala jedna od ekološki prihvatljivih destinacija, što je ključno za stvaranje identiteta ovog otoka i daljnji dolazak posjetitelja uz poboljšanje kvalitete života lokalnog stanovništva. Otok je prepoznat kao jedno od rijetkih staništa ugroženih ptica, bjeloglavih supova pa je upravo zato izgrađen „Centar za posjetitelje i oporavilište za bjeloglave supove Beli“ gdje se i posjetitelji educiraju o važnosti zaštite supova, a prihodi od turizma usmjereni su u projekte očuvanja što čini pozitivan primjer održivog upravljanja resursima i vrednovanja istih. Kao ostale snage otoka Cresa prikazane su i ponuda lokalnih proizvoda, razvijena poljoprivreda, izvor pitke vode, održivo gospodarenje otpadom, povezanost s kopnom i sigurnost u destinaciji. Cres ima bogatu kulturno-povijesnu baštinu koja se na otoku prepoznaje po crkvama, gradskim vratima, jednoj od pet nekadašnjih kuli te palačama Arsan i Moise. Kulturna baština, nije u potpunosti iskorištena te bi uz vrednovanje i korištenje kulturnih objekata i zgrada u neke druge svrhe kreiralo bi dodatni proizvod koji bi privukao turiste i izvan sezone, a samim time, stvorila bi se nova radna mjesta. Istaknuti su i kulturni događaji i festivali posvećeni tradiciji otoka a koji dodatno obogaćuju ponudu otoka.

Otok Cres, iako je prepoznat po prirodnim ljepotama i kulturnoj baštini, suočen je s nizom izazova koji utječu na daljnje planiranje turističkog razvoja. Kao slabosti pri daljnjem razvoju prikazane su depopulacija i starenje stanovništva, samim time i odlazak mlade radne snage uzrokovan manjkom obrazovnih i profesionalnih mogućnosti, neujednačen razvoj centra otoka s okolnim naseljima, nedostatak visoko kategoriziranih objekata za smještaj, nedovoljno razvijena infrastruktura te neriješeni imovinsko-pravni odnosi, gdje je za brojne katastarske čestice nepoznat vlasnik ili ih je previše te nije moguć dogovor o korištenju. Na taj način većina zemljišta stoji zapuštena i spriječene su ikakve investicije. Izražena je i sezonalnost turističke ponude koja je najzastupljenija u ljetnim mjesecima, zatim, nerazvijeni ostali oblici turizma te nedostatak diverzifikacije gospodarstva koje je u osnovi bazirano na turizmu, a ima puno veće potencijale.

Tablica 7. SWOT analiza: Prilike i prijetnje

PRILIKE	PRIJETNJE
Financiranje putem EU fondova	Zasićenost u centru otoka
Unapređenje infrastrukture	Ograničeni prirodni resursi poput pitke vode
Mogućnost povezivanja turizma i poljoprivrede	Nastavak iseljavanja lokalnog stanovništva i starenje stanovništva
Izgradnja novih i sanacija postojećih prometnica	Konkurencija ostalih turističkih destinacija
Otvaranje novih radnih mjesta	Utjecaj klimatskih promjena na prirodne resurse
Kreiranje novih turističkih proizvoda povezanih s kulturnom baštinom	Degradacija i zagađenje okoliša
Uvođenje novih linija s kopnom i susjednim otocima	Ovisnost o turizmu
Više korištenja obnovljivih izvora energije – solarni paneli	Gubitak kulturno-povijesne baštine
Razvoj selektivnih oblika turizma – ekoturizam, ruralni, nautički turizam	
Izgradnja POS stanova za mlade i dodatna infrastruktura	

Izvor: Izrada autorice

Osim snaga i slabosti koji čine interne karakteristike u daljnjem razvoju otoka Cresa, prikazane su i prilike i prijetnje koje čine eksterne karakteristike. Neke od bitnijih prilika za daljnji turistički razvoj Cresa su izgradnja novih cesta i sanacija već postojećih kako bi se stvorila bolja povezanost putem cijelog otoka, većina naselja ima tek jednu autobusnu stanicu i tek nekoliko polazaka dnevno. Također uvođenje novih linija s kopnom i susjednim otocima u četiri postojeće luke: Porozina, Martinšćica, Merag i Cres. Kada bi se riješili imovinsko – pravni odnosi, unaprijedila bi se infrastruktura i omogućila mnoga investiranja u turističku infrastrukturu ali i u mnoge zapuštene objekte koji su izgubili svrhu. Među

prilikama je i veće korištenje EU fondova za nove projekte i izgradnja POS stanova za mlade, kako bi i lokalno stanovništvo bilo zadovoljeno. Kako bi se izbjegla sezonalnost destinacije, jedna od prilika je kreirati nove turističke proizvode povezane sa kulturnom baštinom otoka, a u isto vrijeme valorizirati kulturne resurse. Navedeno bi pomoglo u očuvanju kulturnog identiteta otoka i njegove tradicije. Resursna i atrakcijska osnova pruža razvoj novih selektivnih oblika resursa poput eko-turizma, nautičkog turizma te ruralnog turizma koji omogućuje povezanost turizma sa poljoprivredom otoka Cresa i ruralnim područjima Cresa.

U tablici je pod prijetnje navedena zasićenost turistima u centru otoka Cresa dok je unutrašnjost otoka neistražena. Sa nevedenim opterećen je okoliš i lokalna zajednica, te kao uzrok zasićenosti jednog dijela otoka dolazi do prijetnje od onečišćenja okoliša i degradacije istog. Kao prijetnja javlja se ograničenost prirodnih resursa u ljetnim mjesecima, odnosno pitke vode koja dolazi iz Vranskog jezera kojem prijete zagađenje zbog posjećenosti i isušivanje istog zbog prevelike upotrebe u ljetnim mjesecima. Kako bi se navedeno očuvalo potrebno je donijeti nove mjere. Ostale prijetnje su gospodarske krize i utjecaj klimatskih promjena na prirodne resurse na koje se turizam na otoku Cresu oslanja. Zbog sezonalnosti i nedostatka posla izvan sezone, jedna od prijetnji je nastavak iseljavanja i starenje stanovništva. Kao jedna od prilika s ciljem zadržavanja mladih u destinaciji je izgradnja POS stanova i dodatne infrastrukture za cijelo stanovništvo.

6.3. Selektivni oblici turizma kao potpora održivosti destinacije

Selektivni oblici turizma imaju određen i ciljan pristup turizmu koji ima fokus na specifične interese, aktivnosti ili karakteristike koje destinacija može ponuditi. Ovakvi oblici turizma najčešće privlače određene skupine turista koji traže jedinstven i originalan doživljaj, a također pružaju usmjeren i promišljen razvoj te pogoduju dugoročnom održivom razvoju destinacije. Bitna značajka selektivnih turističkih vrsta je disperzija, točnije diversificiranje turističke ponude i proizvoda. Turistički proizvodi, odnosno ponuda usmjerena je prema manjim skupinama potrošača.⁴²

Razvoj selektivnih oblika turizma na otoku Cresu, od iznimne je važnosti za daljnji održivi turistički rast, očuvanje okoliša i vrijedne kulturne baštine uz poboljšanje kvalitete života cijele lokalne zajednice. Takav razvoj predstavlja najprikladniji oblik održivog

⁴² Geić, „Menadžment selektivnih oblika turizma“, 223.

upravljanja resursima otoka Cresa kojima prijeti uništenje u vidu masovnog turizma i pritiska na prostor. Otok Cres ima predispozicije za razvoj raznih selektivnih oblika turizma, a ovo poglavlje će prikazati one koji imaju najveći potencijal za daljnju održivost otoka.

Razvoj i promocija kulturnog turizma javlja se kao izgledan način kroz koji bi se financirala zaštita, očuvanje i tradicija, točnije kulturno naslijeđe otoka. Današnje turiste, u destinaciju privlači spoj povijesti i sadašnjosti kroz koji steču nova iskustva.

Otok Cres ima mogućnost razvoja kulturnog turizma zahvaljujući bogatom tradicijskom naslijeđu otočana, materijalnoj baštini i kulturnoj važnosti otoka koja se ogleda kroz njegovu povijesnu baštinu. Jedan od pozitivnih primjera očuvanja kulturne baštine otoka Cresa je manifestacija „Dani Tramuntane” koja posjetiteljima prezentira tradiciju Tramuntane, sjevernog dijela otoka Cresa. Manifestaciju organizira Društvo za istraživanje i čuvanje povijesne i kulturne baštine „Tramuntana“ te su u sklopu nje organizirane klapske večeri, izložbe i kazališne predstave koje su obilježene čakavskim narječjem tipičnim za otok Cres.

Otvaranje Centra za tradicionalne zanate i običaje, jedan je od načina kako oživjeti tradiciju otoka Cresa. U turističku ponudu uvrstile bi se edukacije i podučavanje izrade tradicionalnih creskih rukotvorina poput pletenja košara, raznih proizvoda od lavande i tkanja ali i učenje starih igri poput briškule i trešete. Dok u samom Centru, posjetitelji bi imali mogućnost kupovine proizvoda lokalnih obrtnika, poput meda, čajeva, maslinovog ulja, tradicionalnih keksa. Dobar primjer kulturne manifestacije i ponude je Creski Semenj, događaj u organizaciji Turističke zajednice grada Cresa, u čijim se danima sajma mogu kupiti izvorni otočki proizvodi ali i prisustvovati raznim izložbama, turnirima i prezentacijama. Događanja poput ovih pomažu u očuvanju lokalne kulturne baštine i privlače turiste koji žele potpuno iskusiti otočnu tradiciju. No potrebno je kreirati cjelogodišnju kulturnu ponudu, čijim resursima otok Cres raspolaže i na taj način produljiti turističku sezonu te uz to stvoriti i nova radna mjesta.

Uz navedeno, poželjno je povećati broj izložbi kroz cijelu godinu u Palači Arsan koja ujedno nosi ime Creskog muzeja i Palači Moise, također dodati edukacije i izložbe u sklopu Centra u Belom, točnije oporavilištu za endemsku vrstu, bjeloglave supove kao i u Muzeju ovčarstva u Lubenicama.

Razvoj ruralnog turizma, otoku Cresu može donijeti brojne pogodnosti, obuhvaćajući očuvanje baštine ruralnih područja otoka uz povećanje prihoda lokalnog stanovništva i

proširivanje turističke ponude na zabačenija mjesta. Otok raspolaže navedenim resursima za razvoj ruralnog turizma:

- bogatstvo krajolika uključujući maslinike, polja kadulje, smilja i ostalog ljekovitog bilja,
- poljoprivreda,
- tradicija ovčarstva,
- tradicionalna otočna jela,
- građevine poput kamenih kuća, seoskih crkava, suhozida,
- planinarske i pješačke staze koje povezuju naselja.

Važnost razvoja ruralnog turizma očituje se kroz korištenje postojećih resursa otoka, interakciju otočne poljoprivrede, tradicionalnih proizvoda i proizvodnje, prikazivanja tradicije, tradicijske gastronomije i ostalih usluga.

Osobitost Cresa su mnogobrojna mala naselja, sa glavnim, ujedno središtem, naseljem Cres. Većina napuštenih naselja smještena je u unutrašnjosti otoka, gdje su locirane mnoge napuštene kamene kuće gdje su nekada pastiri obitavali te ostali objekti. Obnova i revitalizacija takvih naselja i pastirskih stanova donijela bi im novu ulogu u turizmu s mogućnošću razvoja etno sela. Navedeno bi doprinijelo uvođenju tura, kroz koje bi se posjetitelji vodilo kroz napuštena sela i na taj način mogli bi se upoznati sa načinom života nekada. Vodič bi mogao preuzeti ulogu pastira i posjetitelje upoznati sa tradicijom ovčarstva na otoku.

Također, otok Cres ima nekoliko narodnih predaja i legenda koje se prenose s koljena na koljeno. Među njima su izmišljena bića Macmalići, patuljci koji obitavaju u šumi Tramuntana, na području naselja Beli, a prepoznatljivi su po plavim hlačicama i crvenim kamicama na glavi. U ostalim dijelovima otoka koristi se pojam Masmalić. Legenda kaže da su dobroćudni dok se ne naruši njihov mir i priroda u kojoj obitavaju, a ukoliko se to dogodi, pojaviti će se i izvesti spačku ili će posjetitelje odvesti na krivi put.⁴³

Odličan primjer ožijavanja takve legende, uz korištenje odbačene vune i tradicije je Udruga Ruta je razvila suvenir, vunenu lutkicu, patuljka Macmalića, čija izrada nosi oznaku Hrvatskog otočkog proizvoda. Udruga ekološki educira i potiče na očuvanje prirode i tradicije otoka kroz razvoj temeljen na prirodnim resursima otoka. Udruga Ruta, prva je na

⁴³ <https://ruta-cres.hr/izlozba-tajna-macmalica-prica-o-vuni/>, pristupljeno 01.08.2024.

otoku koja je sredstva za financiranje povukla iz EU fondova za lokalni razvoj te je pozitivan primjer za ostale. Kao dodatna ponuda moguće je provoditi radionice filcanja vune, u kojima bi turisti naučili o ovom tradicionalnom zanatu, a kući bi kao suvenir ponijeli jednog Macmalića. Suvenir je moguće u ljetnim mjesecima kupiti u sklopu Creske Butege, koja se dva dana tjedno održava na glavnom creskom trgu. U sklopu iste moguće je kupiti i ostale autohtone proizvode karakteristične za Cres te na taj način podržati lokalnu proizvodnju i pridonijeti očuvanju iste.

Na otoku, mogle bi se provoditi ture u zapuštenijim dijelovima otoka, poput područja Tramuntane, koje je prepoznatljivo po ostacima sela, pašnjacima, lokvama za napoj ovaca te arheološkim lokacijama poput Banićeve pećine, najdublje jame na otoku. Dok bi se sa svim sudionicima dijelile otočne legende i vjerovanja poput legende od Macmalićima ali i podaci o lokalnim nalazištima. Na području naselja Beli, djeluje Eko-centar "Caput Insulae", koji primjenjuje projekte za očuvanje bioraznolikosti kroz edukaciju o prirodnoj baštini i zaštiti iste, te je uspostavio i mrežu poučnih staza kroz izložbu "Povijest i umjetnost u prirodi". Većina takvih staza prati stare puteve koji su u prošlosti spajali sela, dok sada postoji sedam planinarskih i pješačkih staza, tri biciklističke staze i sedam labirinata složenih od kamenja koji prolaze kroz polja ljekovitih biljaka. Područje je privlačno turistima koji su željni pustolovine, planinarima i šetačima željnim znanja, a kako bi doživljaj posjetitelja bio potpun i kako bi ih se upoznao sa prirodnim resursima otoka, ponuda bi se mogla obogatiti na način da se ture kroz navedene staze organiziraju u proljeće kada kadulja, biljka kojom je otok bogat, cvate te bi se kroz vođenu turu posjetitelje upoznao s važnošću postojanja iste za pčelarstvo otoka. Pčelari otoka Cresa tvrde da je među biljakama, kadulja najbitnija jer medu daje "okus života". Posjetitelji bi je mogli ubrati kao suvenir, educirati se o njenim svojstvima te kako je sačuvati i po povratku kući iskoristiti.

Zaključno s navedenim, smatra se da otok Cres ima potencijala za razvoj ruralnog turizma i bitan je za razvoj naselja jer spaja turizam, poljoprivredne i tradicionalne djelatnosti.

Poljoprivreda i njen razvoj je među najvažnijim gospodarskim granama otoka Cresa. No, prepreka pri daljnjem razvoju su nedovoljna zainteresiranost i potencijali za bavljenje istom, problem rascjepkanosti poljoprivrednih čestica, odnosno polja te nedovoljna iskorištenost istih. Uz bolju promociju poljoprivrede i njenih proizvoda osigurao bi se daljnji razvoj i proširenje ponude. Tako bi se turistima mogao ponuditi izlet u voćnjake i vinograde gdje bi posjetitelji iskusili berbu i degustirali vino, zatim posjeti maslinicima i sudjelovanje u

proizvodnji i degustaciji maslinovog ulja ali i ponuda ugostiteljsko-turističke usluge u ruralnim kućama kao dodatak ponudi agroturizma. Ovakvim oblikom turizma, turist se povezuje sa prirodom i pruža originalan doživljaj, a na isti način doprinosi lokalnom proizvođaču. Razvoju navedenog pomogla bi revitalizacija starih i proširenje novih vinograda i maslinika koji bi pozitivno utjecali na otočnu proizvodnju i cijelo gospodarstvo otoka.

Također, sportsko-rekreativna ponuda, zbog koje većina posjetitelja otoka dolazi, može se povećati kroz dodatne uređene staze, osobito za bicikliste jer većina posjetitelja otoka Cresa, na otok dolazi sa biciklom radi lakšeg kretanja kroz otok. Također, uređenje vidikovaca i stajališta za odmor uz ponudu izleta i tura biciklom kroz otočna naselja.

Navedeni oblici daljnjeg razvoja, minimalno utječu na okoliš te potiču korištenje prirodnih resursa uz osiguravanje daljnje održivosti otoka Cresa i razvoja cjelogodišnjeg turizma. Kako bi se omogućio razvoj selektivnih oblika turizma potrebno je poboljšati prometnu povezanost i cestovnu infrastrukturu te povećati javni prijevoz ka ruralnim područjima.

7. Empirijsko istraživanje

Istraživanje je provedeno u obliku anonimnog anketnog upitnika kojem je svrha prikazati je li upravljanje turističkim resursima u destinaciji Cres sukladno daljnjem održivom razvoju i zadovoljstvu lokalnog stanovništva. Među ciljevima ovog istraživanja je ne samo istražiti je li lokalno stanovništvo uključeno u održivo upravljanje već i saznati što lokalno stanovništvo misli da je potrebno poduzeti kako bi se turistički razvoj otoka Cresa nastavio održivo razvijati. Cres je bogat prirodnim i društvenim resursima koji sačinjavaju turističku ponudu, no velik broj resursa potrebno je valorizirati kako bi se osigurala daljnja održivost otoka. Održivi razvoj otoka Cresa temeljen je na ravnoteži između očuvanja prirodnih resursa i kulturne baštine, zaštititi okoliša i bioraznolikosti otoka uz sveukupan gospodarski rast.

Navedeno istraživanje čine postavljene hipoteze i znanstvene metode, sociodemografska obilježja ispitanika, analiza prikupljenih podataka i rezultata istraživanja te zaključci temeljeni na analizi. U prilogima je umetnut anketni upitnik kojeg je lokalno stanovništvo otoka Cresa ispunilo.

7.1. Hipoteze i cilj istraživanja

Za istraživanje korištena je metoda anketiranja kako bi se utvrdili stavovi lokalnog stanovništva o postavljenim pitanjima. Anketa je provedena putem Google obrasca u kojoj je sudjelovalo 60 ispitanika različitih dobnih skupina.

Za istraživanje postavljena su i dva istraživačka pitanja koja služe kako bi se lakše razjasnile hipoteze. Istraživačka pitanja glase:

1. Utječe li lokalno stanovništvo u planovima za održivo korištenje resursa?
2. Tko ima najveću ulogu pri razvoju turizma na otoku Cresu?

Kod ciljeva istraživanja značajno je bilo definirati što je održivo upravljanje turističkim resursima u destinaciji Cres i koji su primjeri održivog upravljanja istima ali i ustanoviti razvija li se Cres kao destinacija na održiv način.

Dok su za istraživanje postavljene sljedeće hipoteze:

1. Turistički resursi u destinaciji Cres nisu dovoljno valorizirani.

2. Lokalno stanovništvo uključeno je u održivo upravljanje resursima.
3. Održivi turizam destinacije Cres pozitivno utječe na gospodarstvo destinacije.

Hipoteze su postavljene u svrhu analize stavova i ukupnog zadovoljstva stanovništva otoka Cresa sa načinom upravljanja turističkim resursima destinacije Cres. Nakon što je upitnik proveden, kroz rezultate da se zaključiti jesu li hipoteze potvrđene ili opovrgnute.

Istraživanjem su se dokazale ili opovrgnule sljedeće hipoteze. Prva hipoteza glasi da turistički resursi u destinaciji Cres nisu dovoljno valorizirani. Kroz pitanje, misle li ispitanici da se turističkim resursima upravlja održivo i jesu li valorizirani, 83.3% ispitanika se složilo, dok njih 11.7% negira navedenu tvrdnju a 5% nije sigurno da ili ne. Zaključno s navedenim, prva hipoteza je opovrgnuta. U istraživanju, provedeno je i pitanje o zadovoljstvu dosadašnje valorizacije određenih stavki na otoku. Najveći dio ispitanih, najzadovoljniji je zaštitom i promocijom kulture otoka Cresa koju provodi Udruga Ruta te zaštitom bjeloglavih supova u sklopu Centra za posjetitelje i oporavilišta i razvojem biciklističkih i pješačkih staza poput Via Apsyrtides. Njih 80% smatra da je održiv način korištenja i valoriziranja resursa bitan za dugoročan razvoj Cresa, a 18.3% smatra da je donekle važno, što čini veliku većinu.

Iz odgovora, zaključeno je da lokalno stanovništvo ima mišljenje da se kroz održivi razvoj može doprinijeti budućem razvoju otoka.

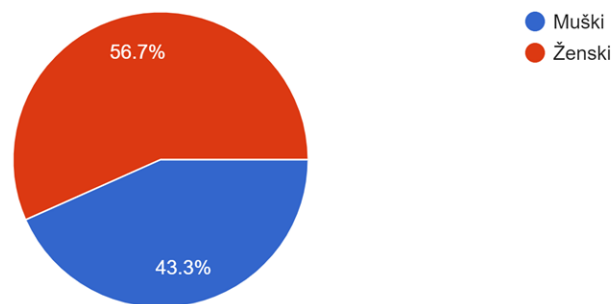
Sljedeća hipoteza glasi kako je lokalno stanovništvo uključeno u održivo upravljanje resursima te u procese donošenja istih. Stanovnicima Cresa, u anketi je ponuđena ljestvica od 1 do 5, gdje je najveći postotak ispitanika, njih 53.3%, uključenost označilo ocjenom 3, što ne označava ni zadovoljstvo ni nezadovoljstvo. No, 25% dodjelilo je ocjenu nezadovoljstva i 10% potpunim nezadovoljstvom što daje prostor za napredak. Navedena hipoteza je opovrgnuta jer je većina ispitanika označila zadovoljstvo od ocjene 1 do ocjene 3 do je manja većina označila ocjenu od 4 do 5. U svrhu budućeg planiranja provedeno je i pitanje gdje su sudionici upitani što bi ih potaklo na uključenje u procese odlučivanja u svrhu održivosti. Najveći postotak, 33.3% ispitanika odgovorilo da bi mogućnost sudjelovanja u kreiranju i donošenja odluka uz lokalnu upravu i ostale udruge potaklo, zatim 23.3% misli da bi financijske potpore pomogle, 23.3% misli da bi ih potaklo povećanje svijesti kroz promociju održivog turizma. Ostalih 10% smatra da se navedeno može poboljšati uz mogućnost sudjelovanja u raznim inicijativama i događanjima lokalne zajednice, a ostalih 10% u vidu kreiranja radionica i edukacija o održivom turizmu.

Putem zadnje hipoteze nastoji se ustanoviti utječe li održivi turizam pozitivno na gospodarstvo destinacije Cres. Čak 81.7% ispitanika odgovorilo je kako smatraju da dosadašnji razvoj ali osobito nastavak daljnjeg razvoja održivog turizma na otoku Cresu pozitivno utječe na cjelokupno otočno gospodarstvo te je hipoteza potvrđena. Dok su mišljenja da održivom turističkom razvoju otoka Cresa najveći doprinos daje Udruga Ruta, navedeno misli 46.7% ispitanika, 16.7% isto misli za Turističku zajednicu grada Cresa, 15% smatra da najviše doprinosi Eko centar Beli, a 15% isto misli za Društvo Tramuntana. Za daljnji održivi razvoj i sveukupno bolje gospodarstvo otoka, najveći broj ispitanika, tako 70% ispitanika navedeno vidi u produljenju sezone, 63.3% u sinergiji turizma i poljoprivrede te 51.7% u razvoju selektivnih oblika turizma.

7.2. Sociodemografska obilježja

U ovom potpoglavlju empirijskog istraživanja biti će prikazana sociodemografska obilježja ispitanika ove ankete kojima su prikupljeni glavni demografski podaci o svim ispitanicima. Sociodemografske karakteristike ispitanika pružaju uvid u njihove stavove, razmišljanja i te omogućava pomnije shvaćanje rezultata istraživanja. Nadalje, pomažu u otkrivanju mogućih povezanosti između demografskih obilježja i drugih faktora u istraživanju.

Spol
60 responses

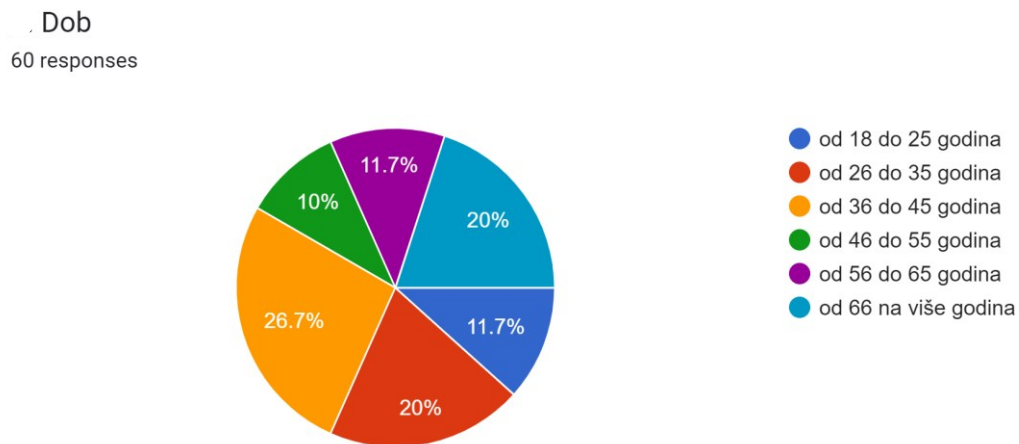

Grafikon 4. Spol ispitanika

Izvor: samostalna izrada prema podacima iz prikupljenog istraživanja

U grafikonu 4., prikazan je uzorak od 60 ispitanika s područja otoka Cresa, od kojih je 56.7% žena i 43.3% muškaraca. Zbog malog uzorka, u radu je korišteno sekundarno

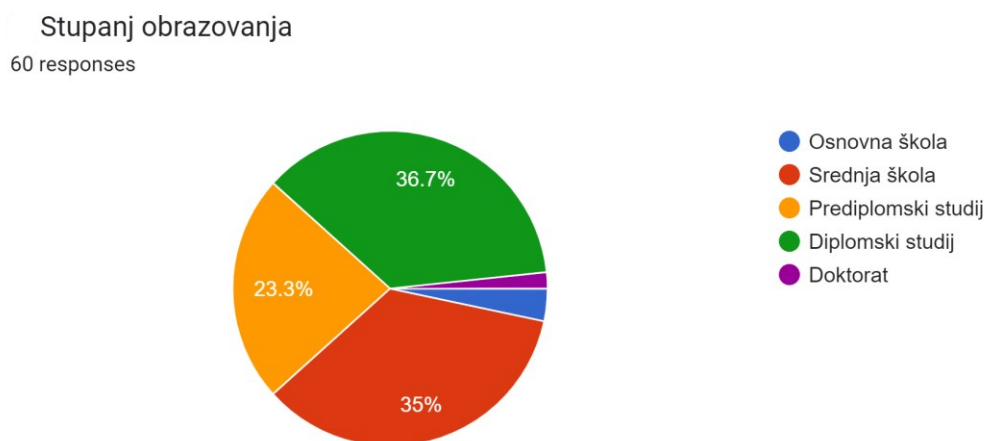
istraživanje, koje obuhvaća analizu službenih strategija otoka Cresa i evidentiranje podataka o održivosti otoka Cresa.

Grafikon 5. Dob ispitanika

Izvor: samostalna izrada prema podacima iz prikupljenog istraživanja

U grafikonu 5. promatrane su dobne skupine te je zaključeno da najveći broj ispitanika spada u skupinu od 36 do 45 godina, čak njih 26.7%. Zatim slijede dobna skupina od 25 do 35 godina i od 66 na više godina, obje skupine čine 20% ispitanika. Nakon njih dolaze dobne skupine od 18 do 25 godina i od 56 do 65 godina čiji je postotak u anketi 11.7%. Najmanje, odnosno 10% ispitanika spada u dobnu skupinu od 46 do 55 godina.

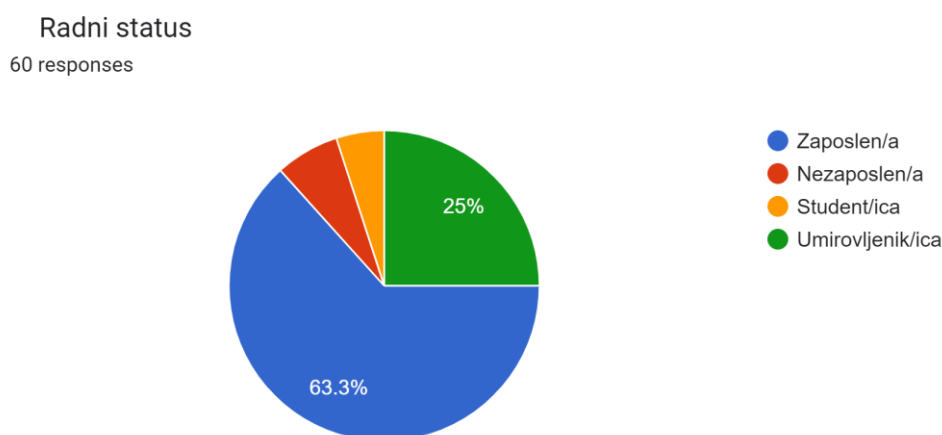
Grafikon 6. Stupanj obrazovanja

Izvor: samostalna izrada prema podacima iz prikupljenog istraživanja

Kroz grafikon 6. iščitano je kako najveći broj ispitanika prema stupnju obrazovanja ima završen diplomski studij, čak njih 36.7%, dok 35% ispitanika ima završeno srednjoškolsko obrazovanje, a 23.3% preddiplomski studij. Među ostalih 5% spadaju ispitanici sa doktoratom ili završenom osnovnom školom. Navedeni podaci važni su za daljnje planiranje održivog razvoja uz ostale faktore.

7.3. Analiza i rezultati istraživanja

Analiza započinje prikazom dobivenih rezultata iz provedenog istraživanja i odnose se na temu istog. U skladu s navedenim, kroz sljedeće grafove prikazani su radni status lokalnog stanovništva otoka Cresa i zaposlenost u turističkom sektoru u destinaciji Cres.

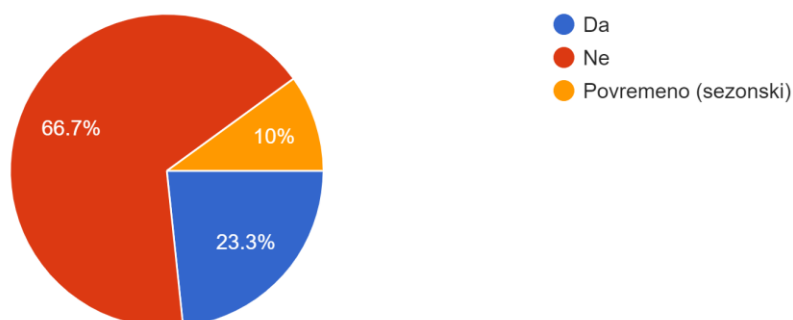
Grafikon 7. Radni status

Izvor: samostalna izrada prema podacima iz prikupljenog istraživanja

Grafikon 7. prikazuje radni status ispitanika. Čak 63.3% stanovnika je zaposleno, a 6.7% je nezaposleno, dok ostale čine umirovljenici i studenti.

Jeste li zaposleni u turizmu ili ugostiteljstvu na otoku Cresu?

60 responses

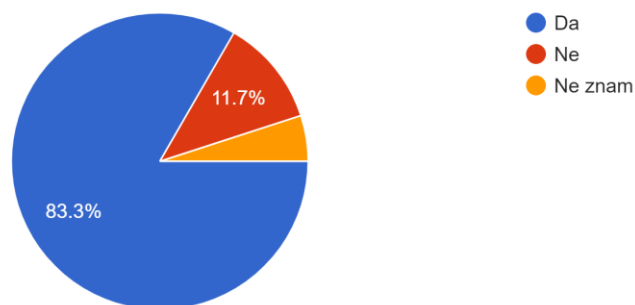
Grafikon 8. Zaposlenost u turizmu/ugostiteljstvu na otoku

Izvor: samostalna izrada prema podacima iz prikupljenog istraživanja

Kroz grafikon 7. i grafikon 8. zaključeno je da je 63.3% ispitanika zaposleno, no samo 23.3% zaposleno je u turizmu i ugostiteljstvu otoka te 10% povremeno, odnosno sezonski. Iz navedenog, zaključuje se da većina stanovništva odlazi raditi izvan otoka. Nadalje, 25% ispitanika je umirovljeno, 6.7% je nezaposleno i 5% čine studenti.

Jeste li zadovoljni održivim upravljanjem resursima u destinaciji Cres i mislite li da su isti valorizirani?

60 responses

Grafikon 9. Stavovi o održivom upravljanju resursima

Izvor: samostalna izrada prema podacima iz prikupljenog istraživanja

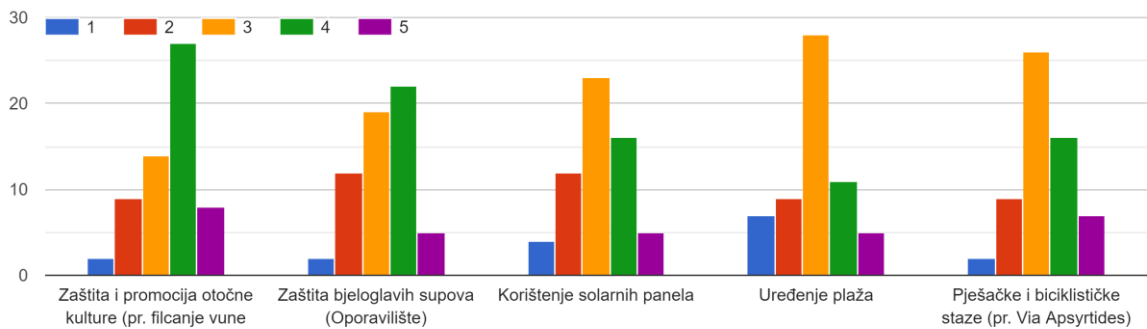
U grafikonu 9. vidljivo je kako 83.3% ispitanika smatra da se turističkim resursima na otoku Cresu upravlja na održiv način, odnosno da su resursi dovoljno valorizirani. Dok

11.7% čini ispitanike koji smatraju da se resursima ne upravlja održivo i 5% onih koji nisu sigurni upravlja li se njima održivo.

Kroz daljnju provedbu održivih praksi u turizmu i uključenje stanovništva u odluke, destinacija Cres može osigurati daljnji ekonomski rast i razvoj uz očuvanje resursa za buduće generacije, čime se stvara održiva i konkurentna turistička ponuda u destinaciji.

Sljedećim pitanjem pokušalo se ustanoviti koliko su ispitanici zadovoljni s navedenim primjerima održivog korištenja resursa otoka Cresa. Rezultati se nalaze na sljedećem grafikonu.

Koliko ste zadovoljni vrednovanjem navedenih primjera resursa na otoku? (molimo ocijenite sve navedeno ocjenama od 1 do 5; 1 - nedovoljan, 5 - odličan)

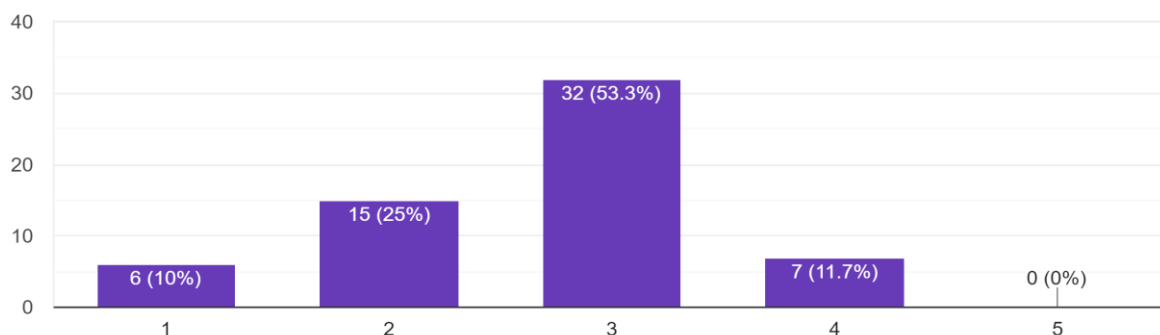

Grafikon 10. – Zadovoljstvo održivog korištenja resursa

Izvor: samostalna izrada prema podacima iz prikupljenog istraživanja

Kroz istraživanje je ispitano zadovoljstvo ispitanika valorizacijom, odnosno vrednovanjem navedenih primjera. Najveći dio ispitanih, najzadovoljnije je zaštitom i promocijom kulture otoka Cresa, većina ispitanika označila je navedeno ocjenom 4 i 5. Zatim slijedi, zaštita bjeloglavih supova, zatim zadovoljstvo razvojem pješačkih i biciklističkih staza. Dok je najmanje ispitanika zadovoljno dosadašnjim uređenjem i zaštitom plaža te korištenjem solarnih panela.

Kako biste (od 1 do 5) ocijenili trenutnu razinu uključenosti lokalnog stanovništva u procese odlučivanja koji se odnose na održivo upravljanje ...oljan/na; 4=zadovoljan/na; 5= posve zadovoljan/na)
60 responses

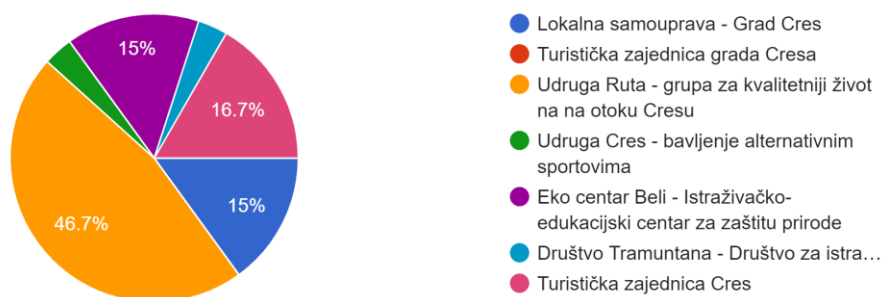

Grafikon 11. Uključenost stanovništva u procese održivog upravljanja resursima

Izvor: samostalna izrada prema podacima iz prikupljenog istraživanja

Navedenim pitanjem stanovnike otoka Cresa upitano je koliko misle da su trenutno uključeni u procese odlučivanja i donošenja novih planova za održivo upravljanje resursima otoka Cresa. Ponuđena je ljestvica od 1 do 5, gdje 1 označava potpuno nezadovoljstvo, a 5 potpuno zadovoljstvo. Najveći postotak, više od pola ispitanika, njih 53.3%, označio je trenutnu uključenost u procese odlučivanja o održivosti sa ocjenom 3, što označava da nisu niti zadovoljni niti nezadovoljni uključenosti te čak 25% dodjelilo je ocjenu nezadovoljstva i 10% potpunim nezadovoljstvom što daje prostora za povećanje uključenosti stanovništva koje svakako ima visok stupanj obrazovanja, promatrajući uzorak. Od ukupnog broja ispitanika, njih 11.7% označilo je da je zadovoljno navedenim.

Tko, prema Vašem mišljenju, daje najveći doprinos održivom turističkom razvoju otoka Cresa?
60 responses

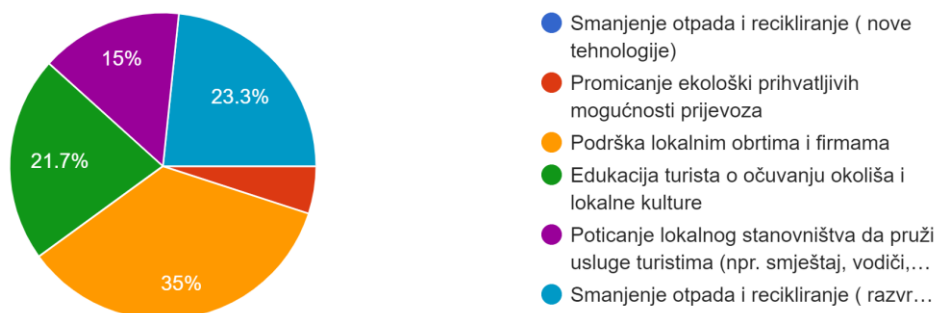

Grafikon 12. Odgovornost za turistički razvoj destinacije Cres

Izvor: samostalna izrada prema podacima iz prikupljenog istraživanja

Zatim je ispitanike upitano što misle, tko daje najveći doprinos održivom turističkom razvoju Cresa. Najviše ispitanika, njih 46.7% složilo se da je to Udruga Ruta, zatim 16.7% misli da je Turistička zajednica Cres dok 15% smatra da je najzaslužniji Eko centar Beli i 15% smatra da je lokalna samouprava, odnosno Grad Cres. Najmanji udio, njih 3.3% smatra da su to Udruga Cres i 3.3% smatra da je to Društvo Tramuntana.

Koje prakse održivog turizma biste voljeli da se promoviraju na Cresu?
60 responses

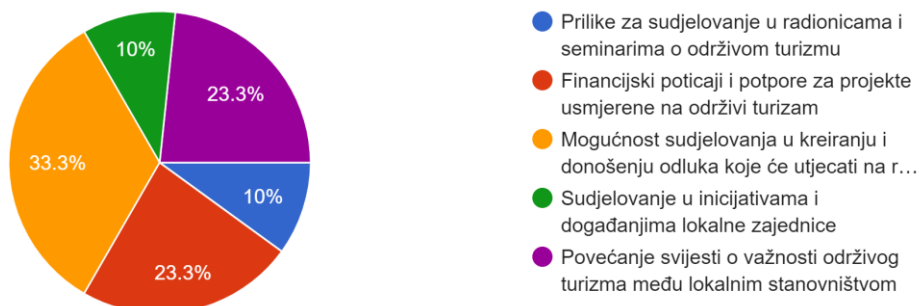
Grafikon 13. Promocija održivog turizma kroz primjere

Izvor: samostalna izrada prema podacima iz prikupljenog istraživanja

Nakon što su sudionici ispitani o radu lokalne samouprave i udruga koje doprinose održivosti otoka Cres, upitani su i što misle koje prakse održivog turizma bi voljeli da se više promoviraju na otoku. Tako je, najviše ispitanika, 35%, zabilježilo kako voljeli bolju angažiranost lokalne zajednice u podršci lokalnim obrtima i firmama koje su važne za daljnje gospodarstvo otoka. Zatim, 23.3% ispitanika odabralo je smanjenje otpada i recikliranje uz korištenje novih tehnologija, dok 21.7% vidi nastavak održivosti u edukacijama turista o samom očuvanju okoliša i kulturne baštine, a 15% prilike vidi u poticanju lokalnog stanovništva na razvoj turističke ponude poput smještaja, vođenja tura itd. Ostalih 5% smatra da je to bolja promocija ekološki prihvatljivih oblika prijevoza.

Što bi Vas, kao stanovnika otoka Cresa, potaklo na uključenje u procese lokalne zajednice i uprave koji bi pridonijeli daljnjem razvoju održivog turizma?

60 responses

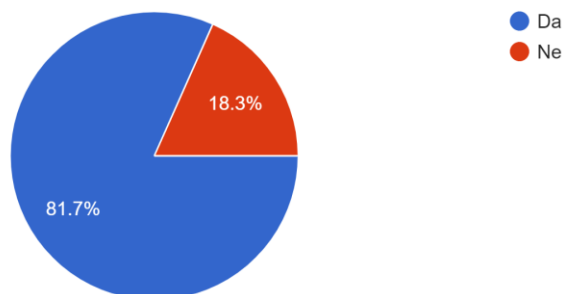
Grafikon 14. Poticaji za uključivanje u procese lokalne zajednice

Izvor: samostalna izrada prema podacima iz prikupljenog istraživanja

Iz navedenog grafikona, zaključeno je da 33.3% ispitanika, koji čine stanovništvo otoka Cresa smatra da bi ih sama mogućnost sudjelovanja u kreiranju i donošenja odluka koje utječu na održivi razvoj otoka Cresa, potaklo na uključenje u procese lokalnih zajednica, zatim 23.3% smatra da su to financijski poticaji i potpore za razvoj u smjeru održivosti, nadalje 23.3% da bi se kroz povećanje svijesti o važnosti održivog turizma potaklo stanovništvo na uključenje, pa bi iz se iz tog razloga održivost trebala promovirati. Ostalih 10% smatra da se navedeno može poboljšati kroz sudjelovanje u raznim inicijativama i događanjima lokalne zajednice, a ostalih 10% u vidu sudjelovanja u radionicama i edukacijama o održivom turizmu.

Smatrate li da dosadašnji razvoj i nastavak održivog turizma pozitivno utječe na cjelokupno gospodarstvo otoka Cresa?

60 responses

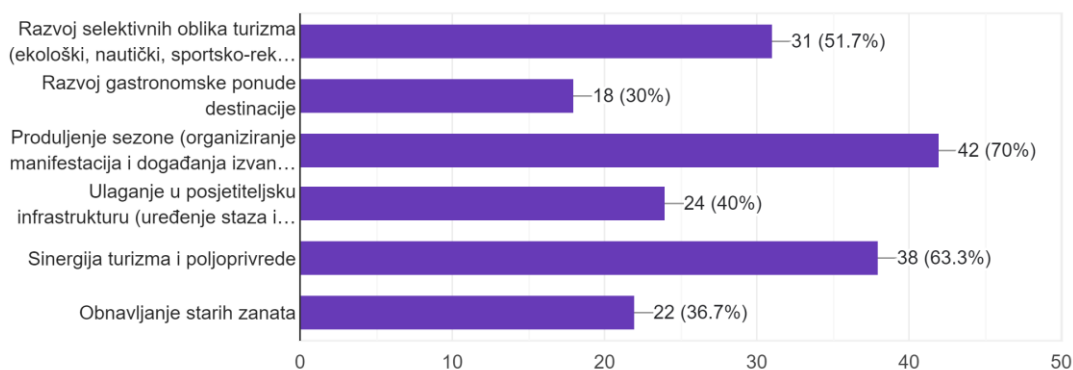
Grafikon 15. Utjecaj održivog turizma na otočno gospodarstvo

Izvor: samostalna izrada prema podacima iz prikupljenog istraživanja

U grafikonu 15. prikazani su odgovori na pitanje smatraju li ispitanici da dosadašnji ali i nastavak razvoja održivog turizma pozitivno utječe na otočno gospodarstvo. Više od pola, točnije 81.7% ispitanika odgovorilo je da smatra da pozitivno utječe na gospodarstvo, dok se 18.3% ispitanika ne slaže.

Označite stavke za koje smatrate da bi pridonijele održivom turističkom razvoju i u konačnici boljem gospodarstvu Cresa.

60 responses

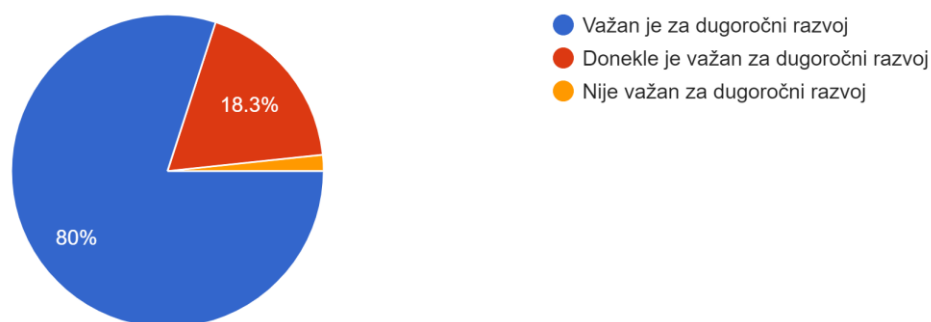
Grafikon 16. Doprinos održivom razvoju i turističkoj ponudi

Izvor: samostalna izrada prema podacima iz prikupljenog istraživanja

Kroz navedeno pitanje, ispitanici su mogli označiti stavke za koje misle da bi doprinijele održivom razvoju nove i poboljšanju postojeće turističke ponude otoka uz korištenje

postojećih resursa. Čak 70% ispitanika, daljnji razvoj vidi u produljenju sezone, 63.3% u sinergiji turizma i poljoprivrede, 51.7% u razvoju selektivnih oblika turizma, 40% u ulaganjima u infrastrukturu, 36.7% u obnavljanju starih zanata i 30% u razvoju gastronomske ponude.

Što mislite koliko je održiv način korištenja i valoriziranja resursa bitno za dugoročni razvoj Cresa?
60 responses

Grafikon 17. Održivost za dugoročni razvoj

Izvor: samostalna izrada prema podacima iz prikupljenog istraživanja

Kroz grafikon 17. može se zaključiti kako 80% ispitanika smatra da je održivo korištenje i upravljanje te samim time i valorizacija resursa važno za dugoročni razvoj otoka dok 18.3% smatra da je donekle važno, a 1.7% se ne slaže.

U sljedećem poglavlju u skladu sa zaključcima istraživanja biti će opisana i dva deskriptivna pitanja koja su postavljena ispitanicima kako bi dali ideje za daljnji razvoj.

7.4. Zaključci istraživanja

U istraživanju su postavljena dva pitanja u kojima su ispitanici mogli iznijeti svoje mišljenje i stavove. Prvo takvo pitanje bilo je što ispitanici misle da su prednosti daljnjeg razvoja turizma kako bi se osigurao održivi razvoj Cresa. Velik broj odgovora spominje prirodnu ljepotu otoka te dosadašnju očuvanost iste, zatim bogata tradicija uz zanate i

običaje, ruralne sredine koje stoje zapuštene, lokalna ekonomija kao prednost te puno neiskorištenog potencijala kroz koji je moguće postići dodatnu kvalitetu usluge.

Drugo deskriptivno pitanje bilo je da definiraju sadašnje stanje održivosti i valorizacije resursa otoka Cresa te da podijele mišljenje što za njih znači održivi turizam na otoku. Odgovori su u većini zadovoljavajući sadašnjim stanjem no vide prilike za ulaganje u ostala gospodarstva poput poljoprivrede, ovčarstva, maslinarstva, vinarstva kako bi se gostima mogli ponuditi autohtoni lokalni proizvodi, navedeno omogućuje razvoj selektivnih oblika turizma koji bi pridonijeli cjelogodišnjosti destinacije i izbjegavanju sezonalnosti.

Zaključno s navedenim, destinacija Cres je održiva destinacija te održivi razvoj iste može doprinijeti do još boljeg gospodarskog rasta. No, za ostvarivanja navedenog, lokalna uprava mora primijeniti određene strategije i mjere. Također, uvesti edukacije kojima će se stanovništvu približiti održivi primjeri za poticanje održivog razvoja, kojima bi se poboljšala uključenost stanovništva u same procese održivog upravljanja ali i potaklo stanovništvo na održiv razvoj ostalih gospodarstva te povezanošću turizma s istim. Uz navedeno stvorile bi se prilike za otvaranje novih radnih mjesta u turizmu otoka Cresa gdje je viljivo da većina ispitanika ne radi u navedenom sektoru.

Zaključak

Otok Cres, od turista i posjetitelja, prepoznat je po svojim prirodnim ljepotama i očuvanošću istih. Upravo zbog navedenog te zbog bogate bioraznolikosti i kulturnog nasljeđa, posjeduje potencijal za održivi turizam. Prirodni resursi i tradicija otoka su iznimno važna stavka od koje polaze turističke atrakcije, no turistima i posjetiteljima otoka potrebno je omogućiti dodatnu turističku ponudu, za čiji razvoj veliku ulogu imaju društveni resursi, odnosno stanovništvo otoka. Primjeri dobrih praksi održivog upravljanja resursima poput zaštite bjeloglavih supova, održive poljoprivrede, razvoja mnogih staza koje povezuju otok, promicanje starih zanata i običaja ukazuju smjer kojim destinacija treba ići kako bi zadržala svoj identitet i privlačnost. Rad također naglašava da daljnji razvoj turizma na Cresu mora biti usmjeren ka ekološkoj, ekonomskoj i društvenoj održivosti. Navedeno uključuje dodatno ulaganje u edukaciju lokalne zajednice i posjetitelja, razvoj novih i promociju postojećih lokalnih proizvoda i tradicija te mogućnost razvoja selektivnih oblika turizma za dugoročnu održivost, sve sa ciljem povećanja atraktivnosti destinacije.

Najveći broj stanovnika otoka Cresa, njih 2205 od ukupno 2738 stanovnika živi na području naselja Cres. Kada bi se omogućio razvoj razvoj selektivnih oblika turizma i promociju istih, omogućio bi se kvalitetniji život u naseljima koja su premalo naseljena. Također, poboljšao bi se položaj Cresa kao destinacije na turističkom tržištu. Kulturni turizam, jedan je od mogućih oblika razvoja jer je otok bogat tradicijom, zatim razvoj ruralnog turizma i njegovih podoblika poput maslinarstva, stočarstva i vinarstva. Također, sportsko-rekreativna ponuda mogla bi se upotpuniti dodatnom ponudom, npr. ponuda električnih bicikala kako bi se lakše istražio cijeli otok, također uvođenje vođenih tura istima, umjesto u sezoni, mogle bi se održati u predsezoni i posezoni. Navedeni primjeri utjecali bi na produžetak turističke sezone, omogućila bi se nova radna mjesta za stanovništvo, smanjila bi se sezonalnost te bi sveukupno pozitivno utjecalo na gospodarstvo otoka. No za sve navedeno potrebna su ulaganja, osobito u infrastrukturu i u postojeće i izgradnju novih prometnica.

Značajan izazov za daljnji održivi razvoj destinacije je nedovoljna integracija održivih praksi u turističkom razvoju, što rezultira samo djelomičnom ravnotežom između ekonomskog zadovoljstva i očuvanja resursa. Glavni razlog tome je nedovoljna educiranost lokalnog stanovništva, koje je bitno uključiti u donošenje ključnih odluka vezanih za

destinaciju i njen razvoj. Također, potrebna je suradnja turističkih djelatnika, lokalne uprave i ukupne zajednice otoka Cresa kako bi destinacija ostala održiva i očuvana za buduće generacije.

Bibliografija

- Cocklin, Chris i Katie Moon. "International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition)" Environmental Policy, 227-233. Elsevier, 2020.
- Črnjar, Mladen i Kristina Črnjar. *Menadžment održivoga razvoja: ekonomija, ekologija, zaštita okoliša*. Rijeka: Glosa, 2009.
- Ćorluka, Goran. *Organizacija turizma*. Split: Sveučilište u Splitu, 2019.
- Galičić, Vlado i Marina Laškarin. *Principi i praksa turizma i hotelijerstva*. Rijeka: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, 2016.
- Geić, Stanko. *Menadžment selektivnih oblika turizma*. Split: Sveučilište u Splitu, 2011.
- IUCN/UNEP/WWF, *Caring for the Earth. A Strategy for Sustainable Living*. Gland, 1991.
- Kušen, Eduard. *Turistička atrakcijska osnova*. Zagreb: Institut za turizam, 2002.
- Magaš, Dragan, Ksenija Vodeb i Zrinka Zadel. *Menadžment turističke organizacije i destinacije*. Opatija: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, 2018.
- Perić, Jože i Zvonimira Šverko Grdić. *Klimatske promjene i turizam*. Rijeka: Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija, 2017.
- Report of the World Commission on Environment and Development. *Our Common Future*. Oxford University Press, 1987.
- Sokolić, Julijano, ur. *Biologija Cresa i Lošinja*. Mali Lošinj: Fond za kulturu Cres-Lošinj : Katedra Čakavskog sabora Cres-Lošinj, 1992.
- Stražičić, Nikola. *Otočki ljetopis Cres-Lošinj*. Mali Lošinj : Samoupravna interesna zajednica kulture općine Cres-Lošinj ; Zagreb : Geografsko društvo Hrvatske, 1981.
- Vukonić, Boris i Nevenka Čavlek. *Rječnik turizma*. Zagreb: Masmedia, 2001.

ČLANAK

Matešić, Mirjana. „*Principi održivog razvoja u strateškim dokumentima Republike Hrvatske*“. *Socijalna ekologija* 18, br. 3-4 (2009.): 323-339.

Navarro, Diego. “*Tourist Resources and Tourist Attractions: conceptualization, classification and assessment*”. *Cuadernos de Turismo*, br. 35 (2015): 481-484. (pristupljeno 10. svibnja 2024.)

ZAKONI

Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske. Narodne novine, 2009, br. 110/07. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_03_30_658.html (pristupljeno 03. lipnja 2024.)

Strategija i akcijski plan zaštite prirode Republike Hrvatske za razdoblje od 2017. do 2025. godine. Narodne novine, 2017, br. 80/13. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_07_72_1712.html (pristupljeno 21. lipnja 2024.)

Zakon o zaštiti prirode. Narodne novine, 2013, br. 71-05-03/1-13-2. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_80_1658.html (pristupljeno 21. lipnja 2024.)

Strategija razvoja održivog turizma do 2030. Godine. Narodne novine, 2022, br. 123/17. <https://mint.gov.hr/strategija-razvoja-odrzivog-turizma-do-2030-godine/11411> (pristupljeno 21. lipnja 2024.)

Strategija razvoja turizma: Mali Lošinj i Cres. Horwath HTL, 2021. <https://www.mali-losinj.hr/wp-content/uploads/2021/03/009-TOCKA-7.-DNEVNOG-REDA-STRATEGIJA-RAZVOJA-TURIZAMA-MALI-LOSINJ-I-CRES.pdf> (pristupljeno 01. lipnja 2024.)

Plan razvoja cresko-lošinjskog otočja do 2027. godine, Euro ekspertiza j.d.o.o., 2022. <https://www.cres.hr/shared/files/content/b5ugvjhtmsy.pdf> (pristupljeno 20. lipnja 2024.)

LINK

http://www.kvarner.hr/turizam/otkrijte_kvarner/otoci/Cres, pristupljeno 29.05.2024.

<https://www.cres.hr/naselja>, pristupljeno 28.05.2024.

<https://belivisitorcentre.eu/posljednja-hrvatska-populacija-na-kvarneru/>, pristupljeno 28.05.2024.

<https://www.novilist.hr/rijeka-regija/otoci/u-cresu-se-grade-dva-nova-hotela-visoke-kategorije-koji-ce-otocnu-ponudu-dici-na-jos-visu-razinu/>, pristupljeno 10.05.2024.

<https://viaapsyrtides.hr/pocetna/>, pristupljeno 28.06.2024.

<https://ruta-cres.hr/izlozba-tajna-macmalica-prica-o-vuni/>, pristupljeno 01.08.2024.

Popis ilustracija

Tablice

Tablica 1.	Broj stanovnika po naseljima	17
Tablica 2.	Ukupan broj ležaja kroz tri godine	28
Tablica 3.	Dolasci i noćenja kroz tri godine	29
Tablica 4.	Dolasci i noćenja prema tipu smještaja	30
Tablica 5.	Prikaz ukupnog turističkog prometa ostvarenog na otoku Cresu (2019., 2022. i 2023. godina)	31
Tablica 6.	SWOT analiza: Snage i slabosti	37
Tablica 7.	SWOT analiza: Prilike i prijetnje	39

Grafikoni

Grafikon 1.	Tri elementa održivosti	5
Grafikon 2.	Godišnja temperatura mora otoka Cresa	19
Grafikon 3.	Pregled smještajnih kapaciteta u objektima prema kategorijama iz 2023. godine	27
Grafikon 4.	Spol ispitanika	47
Grafikon 5.	Dob ispitanika	48
Grafikon 6.	Stupanj obrazovanja	48
Grafikon 7.	Radni status	49
Grafikon 8.	Zaposlenost u turizmu/ugostiteljstvu na otoku	50
Grafikon 9.	Stavovi o održivom upravljanju resursima	50
Grafikon 10.	Zadovoljstvo održivog korištenja resursa	51
Grafikon 11.	Uključenost stanovništva u procese održivog upravljanja resursima	52
Grafikon 12.	Odgovornost za turistički razvoj destinacije Cres	52

Grafikon 13. Promocija održivog turizma kroz primjere	53
Grafikon 14. Poticaji za uključivanje u procese lokalne zajednice	54
Grafikon 15. Utjecaj održivog turizma na otočno gospodarstvo	55
Grafikon 16. Doprinos održivom razvoju i turističkoj ponudi	55
Grafikon 17. Održivost za dugoročni razvoj	56

Slike

Slika 1.	Komponente turističkog tržišta	22
----------	--------------------------------	----